

I РЕЄСТРАЦІЙНА ФОРМА

№	Назва поля	Вміст поля
1.	Назва роботи	Магістерська робота
2.	УДК	338.32:631.11
3.	Автор (ПІБ)	Педоряка Анастасія Юріївна
4.	Дата (рік, місяць, день)	2022.11.05
5.	Факультет (ННІ)	Економічний
6.	Кафедра (шифр, назва)	17.11 – Кафедра економіки
7.	Спеціальність	072 – «Економіка»
8.	Спеціалізація	Економіка підприємства
9.	Програма підготовки	освітньо-професійна
10.	Форма навчання	Денна
11.	Магістерська програма	-
12.	Тема магістерської роботи	Формування та ефективність використання виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств
13.	Керівник (ПІБ, науковий ступінь, вчене звання)	Мірзоєва Тетяна Володимирівна, д.е.н., доцент
14.	Консультант	-
15.	Ключові слова (до 10 слів)	економічна ефективність, підвищення ефективності, виробничі ресурси, рентабельність
16.	Анотація (до 300 символів) (пишеться керівником)	У магістерській роботі розкрито теоретико-методичні засади економічної ефективності використання виробничих ресурсів, виконано аналітичну оцінку економічної ефективності використання виробничих ресурсів у сільськогосподарському підприємстві (на прикладі ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області), обґрунтовано напрями підвищення ефективності використання виробничих ресурсів у сільськогосподарському підприємстві

Магістр

Педоряка А.Ю.

Науковий керівник:
д.е.н., доцент

Мірзоєва Т.В.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

11.01 – МР.2242 «С» 2019.11.11 07 ПЗ

ПЕДОРЯКИ АНАСТАСІЇ ЮРІЇВНИ

2022

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

УДК 338.32:631.11

ПОГОДЖЕНО
Декан економічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО
ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри економіки
підприємства

Ліброва А.Д.

Байдала В.В.

(підпис)

(підпис)

2022 р.

2022 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему

Формування та ефективність використання виробничих ресурсів
сільськогосподарських підприємств

Спеціальність 051 – «Економіка»
(код і назва)

Спеціалізація Економіка підприємства

(назва)

Програма підготовки

освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Керівник магістерської

роботи

д.е.н., доцент

(науковий ступінь та вчене звання)

Виконав

(підпис)

Мірзосєва Т.В.

(ГНБ)

Педоряка А.Ю.

(ГНБ студента)

Київ – 2022

НУБІП України

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки підприємства

д.е.н., доцент

Байдала В.В.

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

(ПІБ)

2021 р.

НУБІП України

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

Пелоряці Анастасії Юріївни

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність

051 - «Економіка»

(код і назва)

Спеціалізація Економіка аграрного сектору

(назва)

Програма підготовки

освітньо-професійна

(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Тема магістерської роботи **Формування та ефективність використання виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств** Затверджена наказом ректора НУБІП України в д. **11.11.2019 р. № 2242 "С"**

Термін подання завершеної роботи на кафедру

(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської роботи: монографії вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань ефективності, нормативно-методичні матеріали, публікації періодичних видань, бухгалтерська та управлінська звітність підприємства.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретико-методичні засади економічної ефективності використання виробничих ресурсів
2. Аналітична оцінка економічної ефективності використання виробничих ресурсів у сільськогосподарському підприємстві (на прикладі ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області)
3. Шляхи підвищення ефективності використання виробничих ресурсів у сільськогосподарському підприємстві

Перелік графічного матеріалу (за потреби) таблиці, рисунки, схеми

Дата видачі завдання « »

2021 р.

Керівник магістерської роботи

(підпис)

Мірзосєва Т.В.

(прізвище та ініціали)

Завдання прийняв до виконання

(підпис)

Пелоряка А.Ю.

(прізвище та ініціали студента)

НУБІП України

ЗМІСТ	
ВСТУП.....	
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ.....	
1.1 Теоретичні підходи до визначення поняття «виробничі ресурси підприємства» та їх класифікація	
1.2 Особливості управління виробничими ресурсами в аграрному секторі....	
1.3 Форми подолання суперечності між безмежними потребами та обмеженістю ресурсів	
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ (НА ПРИКЛАДІ ПП «МАР'ЯНІВСЬКЕ» ГРЕБІНКІВСЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	
2.1 Організаційна та економічна характеристика підприємства.....	
2.2 Аналіз виробничої діяльності підприємства	
2.3 Економічна ефективність використання виробничих ресурсів.....	
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	
3.1 Напрями підвищення ефективності використання виробничих ресурсів у взаємозв'язку з результатами господарювання підприємства	
3.2 Резерви підвищення використання виробничих ресурсів на основі моделей складових результативності	
3.3 Прогнозування показників ефективності використання виробничих ресурсів	
ВИСНОВКИ.....	
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА.....	

НУБІП України

ВСТУП

Проблема удосконалення управління виробничими ресурсами з метою підвищення ефективності їх використання є багатогранною та актуальною завжди.

Вона містить питання теоретичного, методологічного і прикладного характеру, а також техніко-технологічні, економічні, соціальні аспекти, які потрібно розглядати на загальнодержавному, галузевому, регіональному рівнях та на рівні підприємств.

На сьогоднішній день для ефективного управління виробничими ресурсами в аграрному секторі потрібно удосконалити систему побудови стратегії розвитку

такого сектора. Першочерговими питаннями, що потребують вирішення, є прискорення економічного зростання та збільшення обсягів виробництва, удосконалення ефективності використання ресурсів.

Все це потребує модернізації сільськогосподарського виробництва шляхом впровадження інноваційних технологій, скорочення виробничих витрат та ін.

Вимагає також інновацій, високої результативності процесів, які відбуваються у сільськогосподарському виробництві, ефективного використання ресурсів, створення відповідної доданої вартості.

Теоретичною і методологічною основою дослідження стали системний підхід до вивчення економічних явищ, законодавчі та інші нормативні акти з питань аграрної реформи, праці економістів-теоретиків і сучасні концепції підвищення економічної ефективності в нових умовах господарювання.

Як вихідна інформація в роботі використовувалися матеріали статистичної звітності України, Полтавської області, а саме ПП «Мар'янівське» Гребінківського району. У процесі дослідження застосовувалися статистичний, економіко-математичний методи, а також метод порівнянь.

Під час написання магістрської роботи були використані економіко-статистичний (ланцюговий, базисний, індексний) та розрахунково-конструктивний методи дослідження, а також використані форми державної звітності: ф.№ 50-СГ, ф.№ 21, ф.№ 4сг, ф.№ 29-СГ, ф.№ 1, ф.№ 2 інші матеріали.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ

1.1. Теоретичні підходи до визначення поняття «виробничі ресурси підприємства» та їх класифікація

Забезпечення стійкої конкурентоспроможності підприємства та ефективність його функціонування у сучасних умовах фінансової нестабільності безпосередньо залежить від ефективності використання його виробничих ресурсів. Поняття «виробничі ресурси підприємства» поширене, проте теоретичні підходи до його визначення потребують поглиблених досліджень з урахуванням змінних умов сьогодення.

Економічний розвиток будь-якого підприємства та зростання ефективності виробництва в цілому потребує ефективного використання виробничих ресурсів.

Важливим постає питання єдиного трактування поняття виробничих ресурсів підприємства. Поняття «виробничі ресурси підприємства», у сучасній економічній науці трактується неоднозначно. Тоді ж як визначення поняття виробничих ресурсів має не лише важливе наукове, а й практичне значення в діяльності підприємств, оскільки чітке уявлення про його зміст визначає обґрунтований підхід до його оцінки. Переважна більшість науковців визначають ресурси як різні цінності, які в разі потреби можуть бути використані в процесі створення цінностей вищого порядку (продукт, послуга) із метою задоволення потреб споживачів. Із розвитком науково-технічного прогресу відбулась еволюція поглядів науковців на види ресурсів, які використовує підприємство в процесі здійснення господарської діяльності [3].

Кожна економічна школа має власне бачення класифікації виробничих ресурсів, тому на даний час питання визначення єдиного підходу класифікації виробничих ресурсів залишається відкритим. Представники меркантилістичного підходу вважають, що головним ресурсом є активний грошовий баланс країни. В їхньому трактуванні це означає, що основну увагу треба зосередити на зовнішньоекономічній діяльності. Школа фізіократів схильється до думки, що

земля є головним виробничим ресурсом, оскільки результати виробництва перевищують вкладення. Тому основою збагачення є аграрний сектор країни [44, 45].

До складу виробничих ресурсів як факторів виробництва науковці у різні періоди відносили фактори, складові яких формувалися за законами розвитку (рис 1.1) В Україні на категорію «підприємницькі здібності» у складі виробничих ресурсів науковці мало звертають увагу. Найчастіше цю категорію відносять до складу організаційно-економічних ресурсів. У той час як підприємницькі здібності – це пошук та мобілізація ресурсів наявних у суспільстві. Еволюцію поглядів домінування виробничих ресурсів як факторів виробництва представлено на рис. 1.1 за періодами їх розвитку.

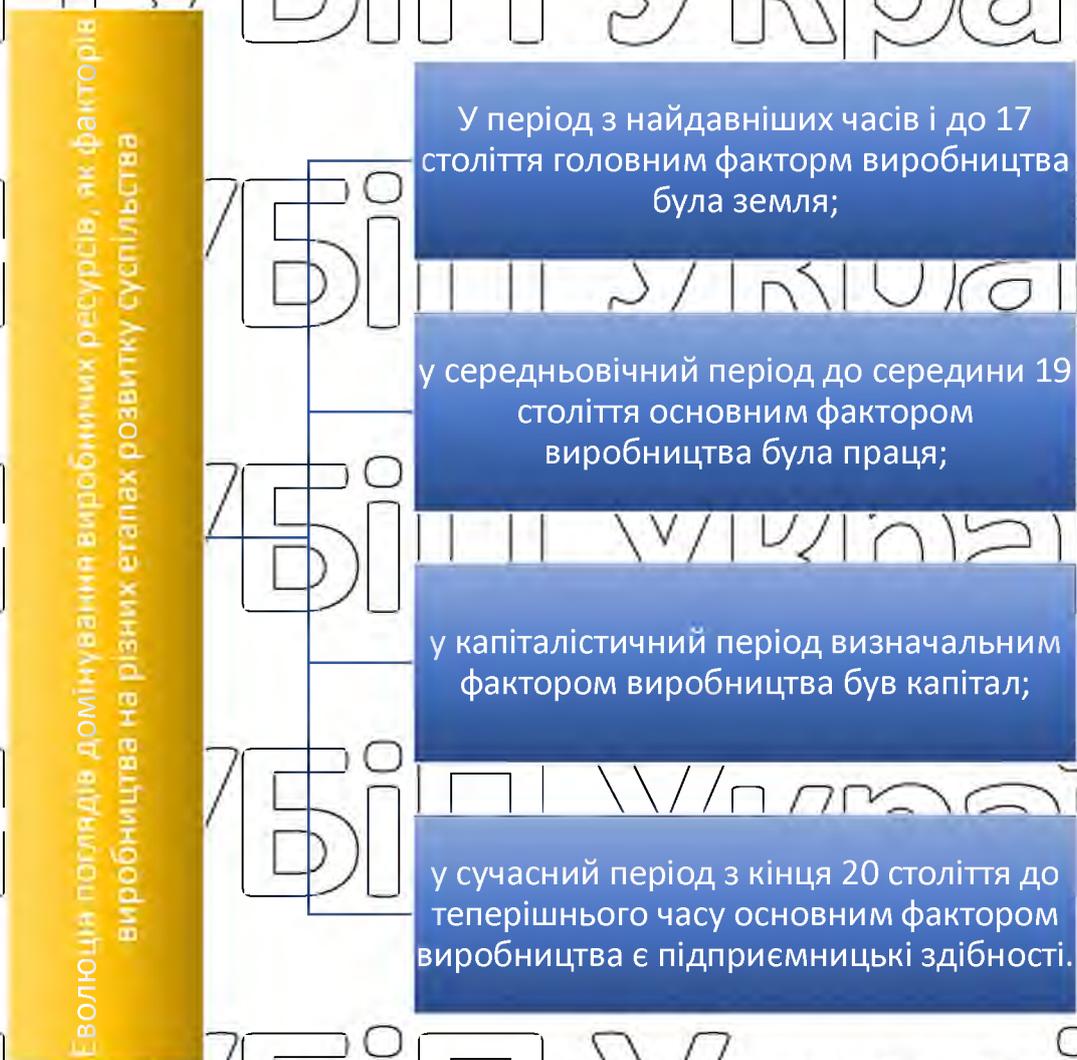

Рис. 1.1 Еволюція поглядів стосовно домінування виробничих ресурсів, як факторів виробництва.

*Джерело: сформовано автором.

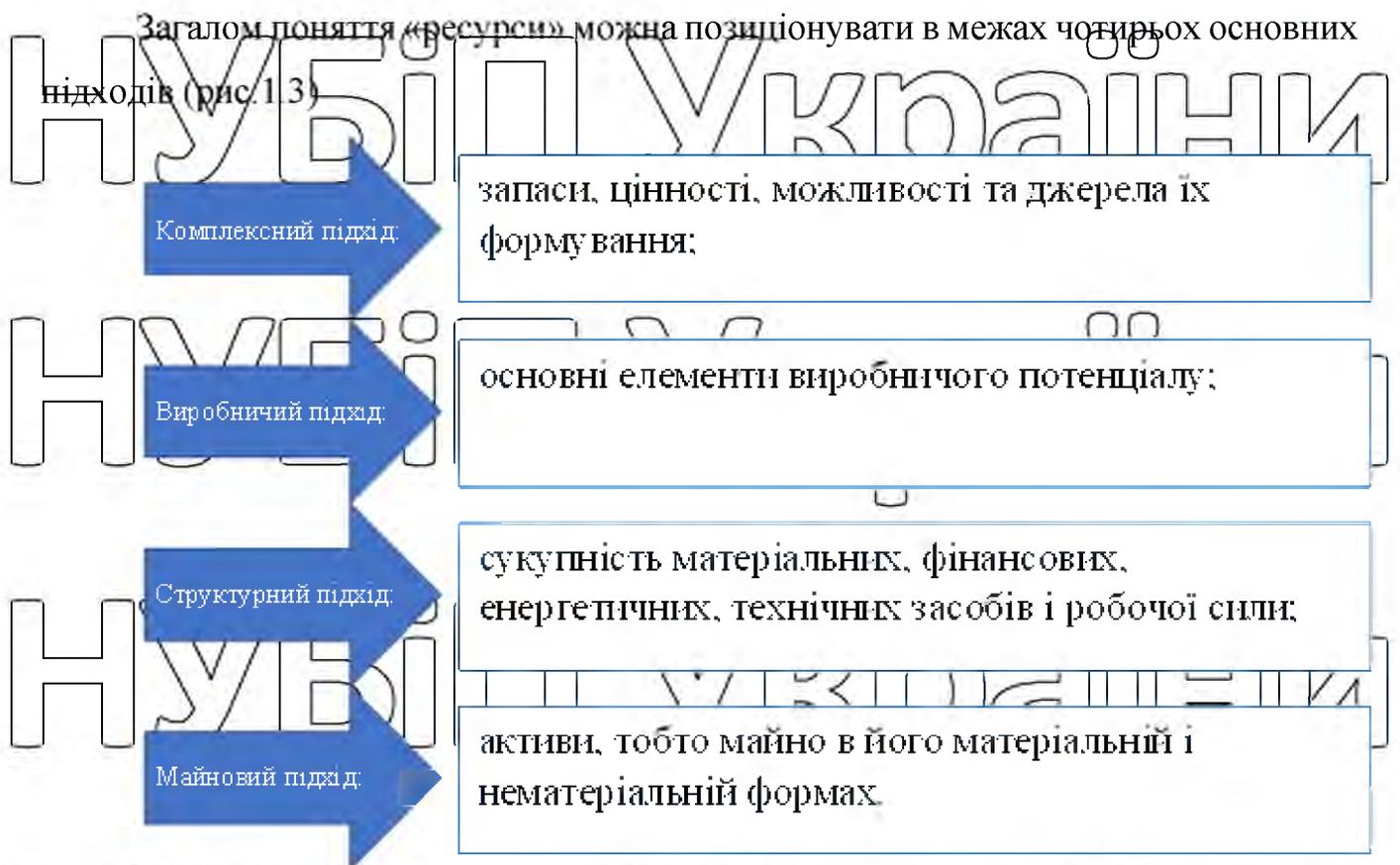

Рис. 1.3 Основні підходи до визначення економічної сутності ресурсів підприємства.

**Джерело: сформовано автором за [2; 13; 14].*

Переважна більшість науковців визначають ресурси як різні цінності, які в разі потреби можуть бути використані в процесі створення цінностей вищого порядку (продукт, послуга) із метою задоволення потреб споживачів. Із розвитком науково-технічного прогресу відбулась еволюція поглядів науковців на види ресурсів, які використовує підприємство в процесі здійснення господарської діяльності.

Більшість науковців виокремлює такі основні види ресурсів: природні, матеріальні, трудові (людські, кадрові), фінансові, інформаційні, часові, інтелектуальні, технологічні, просторові, структурно-організаційні [2].

Погляди науковців на поділ ресурсів підприємства суттєво різняться, проте, враховуючи різноспрямованість класифікацій та особливості типізації ресурсів. Більшість науковців виокремлює такі основні види ресурсів: природні, матеріальні, трудові (людські, кадрові), фінансові, інформаційні, часові, інтелектуальні,

технологічні, просторові, структурно-організаційні [3]. Ми пропонуємо як основні види ресурсів підприємства визначити такі: природні, матеріальні, нематеріальні, фінансові, людські, інформаційні, часові та підприємницька здатність (рис. 1.2).

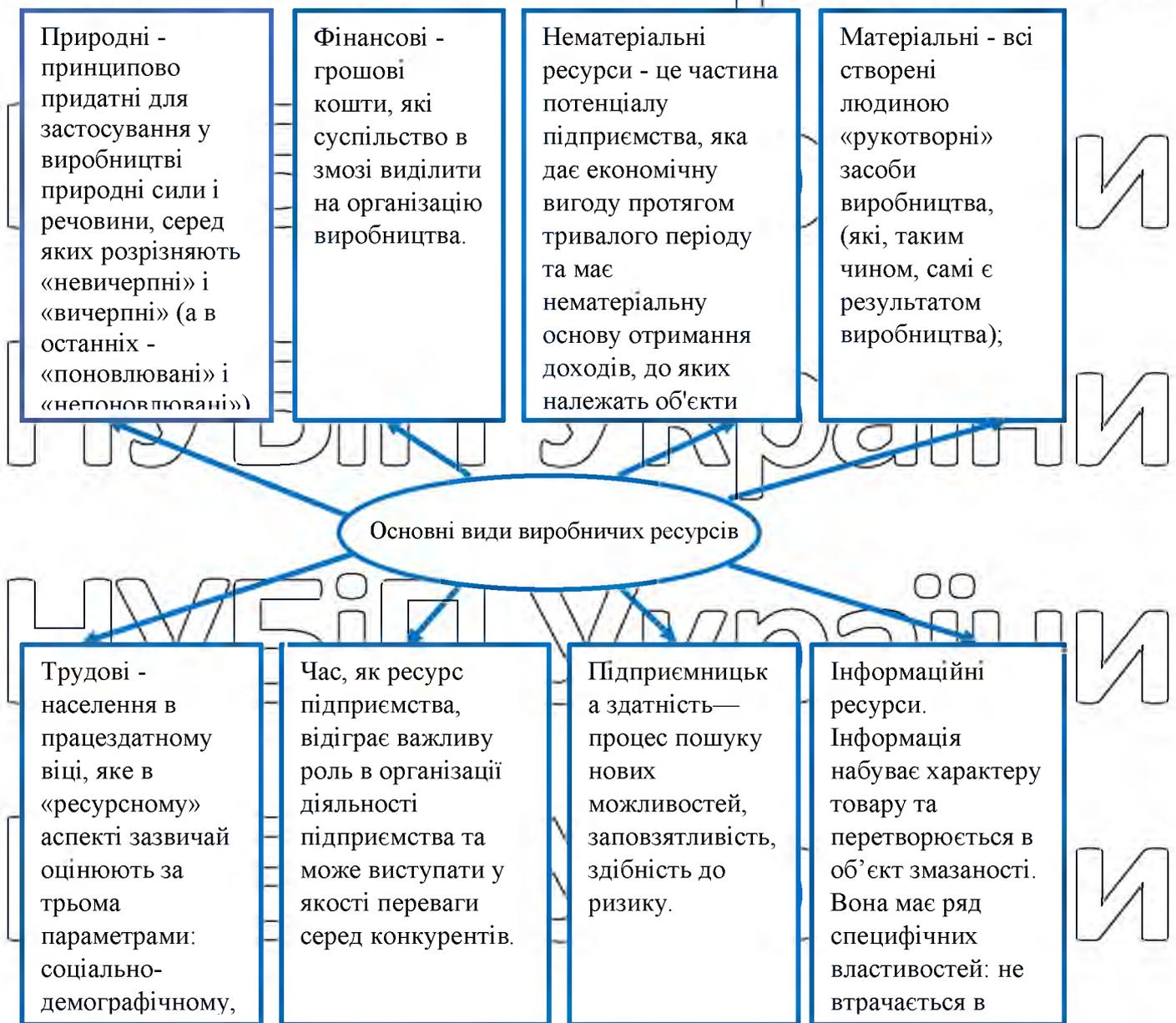

Рис. 1.2 Основні види виробничих ресурсів.

*Джерело: сформовано автором за [2; 3].

Залежно від походження виробничі ресурси підприємства можуть поділятися на різні групи й типи: за натурально-речовою формою залучення, терміновістю залучення, використанням у процесі виробництва, доступністю, характером використання та за іншими характеристиками. На думку автора, нині до складу ресурсів підприємства варто віднести аутсорсинг, який передбачає передачу

організацією на підставі договору певних бізнес-процесів або виробничих функцій на обслуговування іншої компанії, що спеціалізується у відповідній області. На відміну від послуг сервісу і підтримки, що мають разовий, епізодичний, випадковий характер і обмежених початком і кінцем, на аутсорсинг передаються зазвичай функції з професійної підтримки безперебійної працездатності окремих систем і інфраструктури на основі тривалого контракту (не менше 1 року). Наявність бізнес-процесу є відмінною рисою аутсорсинга від різних інших форм надання послуг і абонентського обслуговування.

Аутсорсинг повністю відповідає поняттю «ресурс підприємства», так як дана послуга є засобом, що забезпечує нормальне функціонування підприємства. Крім того аутсорсинг є джерелом економії витрат: підвищення ефективності підприємства в цілому і поява можливості звільнити відповідні організаційні, фінансові та людські ресурси, щоб розвивати нові напрямки, або сконцентрувати зусилля на існуючих, що вимагають підвищеної уваги [39].

Склад ресурсів повинен розглядатися з урахуванням усіх можливих підходів до їх класифікації (рис. 1.3). Тільки чітке уявлення про сутність і склад усіх ресурсів дає можливість менеджменту підприємства домогтися максимального ефекту управління ним. Тому одним із найважливіших завдань, що стоять перед керівництвом сучасних підприємств, є вибір функцій, методів, принципів, інструментів, за допомогою яких здійснюватиметься управління ресурсозбереженням.

Зазначена класифікація запропонована, щоб враховувати особливості та відмінні характеристики видів ресурсів, і водночас більше не переобтяжувати детальний поділ ресурсів, оскільки, наприклад, інтелектуальні ресурси є похідними від трудових і нематеріальних ресурсів, а технічні і технологічні – матеріальних і нематеріальних.

Отже, виробничі ресурси підприємства – це сукупність ресурсів, завдяки яким підприємство отримує фінансові результати в процесі розширеного відтворення, трансформації та акумуляції в інші види ресурсів з метою досягнення економічного ефекту. Оскільки розвиток підприємства передбачає наявність

виробничих ресурсів певної кількості та якості, то проведення обґрунтованої оцінки використання виробничих ресурсів набуває особливого практичного значення для кожного підприємства. Зазначаємо, що більшість українських підприємств використовує для оцінки ефективності використання виробничих ресурсів стандартну методику економічного аналізу. Для цього проводиться аналіз ефективності використання окремих видів виробничих ресурсів: основних фондів, трудових ресурсів та оборотних коштів.

Для узагальнення існуючих окремих методик аналізу, необхідна розробка методики оцінки ефективності використання виробничих ресурсів за допомогою комплексного (інтегрального) показника використання виробничих ресурсів підприємства.

Це дозволить більш швидко та об'єктивно оцінити результати діяльності підприємства, оцінити конкурентне положення підприємства та запропонувати стратегічні напрями його розвитку.

1.2. Особливості управління виробничими ресурсами в аграрному секторі

Аграрний сектор України є важливою складовою національної економіки держави. Він забезпечує продовольчу, економічну та екологічну безпеку країни, впливає на розвиток інших галузей національної економіки та створює соціально-економічне підґрунтя розвитку сільської місцевості.

Проблемою є невідповідність існуючих методологічних підходів і методичного інструментарію економічного розвитку аграрного сектора вимогам та особливостям ринкових відносин і новітнім досягненням механізмів управління та інформаційно-аналітичного забезпечення.

Потенціал виробництва аграрного сектору України є більшим ніж той, що потребує внутрішній ринок. Він є рушійною силою розвитку національної економіки та відіграє важливу роль в інтеграції України в світову економіку. Зростання доходів сільського населення позитивно відображається на розвитку інших галузей національної економіки. [38]

Однак, вітчизняна сільськогосподарська продукція у більшості випадків є неконкурентоспроможною на зарубіжних ринках, так як не завжди відповідає європейським вимогам щодо якості та безпечності, тому аграрний сектор України потребує оновлених підходів щодо управління виробничими ресурсами.

Розширене відтворення в аграрному секторі містить відтворення суспільного продукту, засобів виробництва, робочої сили та виробничих відносин, оскільки збільшення обсягів виробництва вимагає збільшення капіталу, основних виробничих фондів та кваліфікованої робочої сили.

Інтенсивне відтворення відбувається тоді, коли обсяги виробництва зростають завдяки впровадженню нової техніки, нових форм організації праці тощо. Екстенсивне відтворення відбувається при залученні у процес виробництва додаткових ресурсів (трудових, матеріальних тощо). [14]

В аграрному секторі на розширене відтворення впливає розвиток сільськогосподарського машинобудування (виробництво тракторів, комбайнів та ін.), а також виробництва пального, добрив тощо. У свою чергу, підприємства аграрного сектора забезпечують промисловість необхідною технічною сировиною, стимулюючи галузь до відтворення. Розширене відтворення сільського господарства відіграє важливу роль у відтворенні у межах національного господарства. [9]

Особливістю відтворення аграрного сектора є взаємодія економічного процесу з природним, оскільки земля є головним засобом виробництва для сільськогосподарських підприємств (тому важливе місце відводиться природним умовам). Ще однією особливістю аграрного сектора є сезонність виробництва; одержана продукція в процесі виробництва переходить у наступний цикл відтворення як засіб виробництва (наприклад: молодняк худоби, птиця, насіння і т.д.). Тому процес виробництва потребує постійного контролю за якістю виробництва, а також за тим, щоб із річного валового продукту аграрного сектора вчасно виділялись для заміщення основні і оборотні фонди. Збільшення валового продукту є основним та узагальнюючим показником розширеного відтворення.

Сформовані на принципах раціонального підходу, виробничі ресурси забезпечують конкурентоспроможність функціонування аграрного сектора країни, сприяють розвитку матеріально-технічних, структурних, функціональних, соціальних, трудових та інших складових його виробничого потенціалу. Разом з тим, виробничі ресурси в аграрному виробництві відіграють найважливішу роль в економічному й соціальному розвитку регіонів і країни в цілому.

У часи інтеграції України до світової економіки, збільшення конкуренції на внутрішньому і зовнішньому ринках важливу роль відіграє ефективне використання виробничих ресурсів в аграрному секторі та вдосконалення управління ними, оскільки вони забезпечують конкурентоспроможність суб'єктів господарювання в аграрному виробництві. [4]

Проблема удосконалення управління виробничими ресурсами з метою підвищення ефективності їх використання є багатогранною та актуальною завжди.

Вона містить питання теоретичного, методологічного і прикладного характеру, а також техніко-технологічні, економічні, соціальні аспекти, які потрібно розглядати на загальнодержавному, галузевому, регіональному рівнях та на рівні підприємств.

На сьогоднішній день для ефективного управління виробничими ресурсами в аграрному секторі потрібно удосконалити систему побудови стратегії розвитку такого сектора. Першочерговими питаннями, що потребують вирішення, є прискорення економічного зростання та збільшення обсягів виробництва, удосконалення ефективності використання ресурсів.

Все це потребує модернізації сільськогосподарського виробництва шляхом впровадження інноваційних технологій, скорочення виробничих витрат та ін. Вимагає також інновацій, високої результативності процесів, які відбуваються у сільськогосподарському виробництві, ефективного використання ресурсів, створення відповідної доданої вартості.

Процес управління, у тому числі виробничими ресурсами (базовий цикл або елементарний управлінський цикл) містить:

аналіз стану потреб та можливостей забезпечення виробничими ресурсами, нормативно-правове забезпечення, у нашому випадку дояльне оподаткування, та ін.;

прийняття управлінського рішення та забезпечення реалізації управлінського рішення.

Зрозуміло, що коли мова ведеться про управління більш складними об'єктами, то кожна з частин циклу являє собою складніші процеси. Як відомо, відносно самостійну частину загальної управлінської діяльності суб'єкта управління називають конкретною функціональністю управління. Цільове призначення управлінської діяльності вважають загальною функцією управління.

Для аграрного сектора як і будь-якого об'єкта управління існують відносно самостійні частини процесу управління, що дозволяє окреслити такі функції управління:

1. Функції, пов'язані з матеріальними елементами виробництва продукції аграрного сектора (вони забезпечують функціонування та розвиток техніки, технологій, предметів та засобів праці, у т.ч. управління нововведеннями);

2. Функції, пов'язані з удосконаленням управлінської діяльності, спеціалізацією виробництва, інтеграцією, інформаційними потоками тощо;

3. Функції, пов'язані з розвитком людини та ін. Для забезпечення реалізації такої відносно самостійної функції ефективного управління, котра пов'язана з виробничими ресурсами, нами запропоновано в подальшому застосовувати дояльне оподаткування. Важливим аспектом управління виробничими ресурсами є інновавання. [38]

Інновавання – це цілеспрямований складний процес по відбору актуалізованого зразка, проектуванню його удосконалення, формування власне інновації і її впровадження з отриманням ефективного суспільного результату через безпосередній зв'язок з інновацією.

Ринкові відносини висувають низку нових вимог до формування й розробки структур управління, посилення ролі держави в регулюванні, забезпечення самостійності економічних систем різноманітних рівнів і типів аграрного сектора

економіки. Під економічною системою розумітимемо впорядковану відповідним чином множини елементів, взаємодія яких спрямована на виробництво, обмін, розподіл, споживання, а також на регулювання такої діяльності відповідно до економічних законів і мети суспільства.

Стратегічне управління економічною системою певного типу та рівня аграрного сектора економіки – це цілеспрямовані дії щодо прийняття і реалізації стратегічних рішень, які формуються в умовах нестабільності зовнішнього середовища, зорієнтовані на власні фінансові, трудові та виробничі ресурси [89].

Розробка стратегії ефективного управління виробничими ресурсами аграрного сектора вимагає від менеджерів досягнення збалансованості функціонування основних її елементів: цілей, персоналу, технологій та структури.

Використання ресурсів має здійснюватись за допомогою передових технічних та технологічних елементів ресурсного потенціалу аграрного сектора.

Ефективне виробництво потребує побудови адекватної управлінської системи, здатної реалізувати задачі щодо ефективного використання виробничих ресурсів.

Методологія розробки стратегії управління ресурсами в аграрному секторі економіки базується на застосуванні принципів, специфічних методів вирішення стратегічних завдань та засобів їх практичної реалізації, які дають змогу

сільськогосподарським виробникам раціонально використовувати свій ресурсний потенціал з урахуванням вимог нестабільного зовнішнього середовища з метою реалізації поставлених цілей.

Використання методичних принципів при реалізації стратегії управління ресурсами систем аграрного спрямування дозволяє обґрунтувати теоретичні аспекти та визначити пріоритетні напрями управління цими ресурсами.

Застосування операційних принципів у ході реалізації стратегії управління зазначеними ресурсами дозволяє оцінити дієвість використання виробничих ресурсів, побудувати комплексну модель управління цими ресурсами та

запропонувати напрями оптимізації виробничих ресурсів. Застосування розглянутих принципів має відбуватися комплексно, вони взаємопов'язані, їх

дотримання системами аграрного спрямування забезпечує ефективніше управління виробничими ресурсами.

Отже, виділення методичних та операційних принципів дозволяє певним чином формалізувати процеси управління виробничими ресурсами в аграрному секторі. Використання стратегії управління виробничими ресурсами системами аграрного спрямування має бути гнучким, що уможливує як пристосування до змін, так і своєчасну взаємодію зі споживачем та мінливим навколишнім середовищем. Як зазначалося вище, під стратегічним управлінням виробничими ресурсами в аграрному секторі вважатимемо комплекс певних дій на підґрунті

прийняття управлінських рішень щодо окреслення місії і встановлення цілей стосовно обрання та реалізації стратегії ефективного використання виробничих ресурсів у ринковому середовищі.

Сучасній моделі стратегічного управління ресурсним потенціалом сільськогосподарського виробництва притаманні такі етапи (процеси): окреслення місії; встановлення стратегічних цілей; створення їх системи; розробка стратегій отримання бажаного та механізм реалізації стратегії. У моделях стратегічного менеджменту, що пропонуються в сучасних літературних джерелах, ці процеси відносять до стратегічного планування.

У діючих системах аграрного спрямування не буває різкого переходу від однієї стратегії до іншої. Нова стратегія розробляється під час реалізації вже існуючої стратегії, оскільки це досить складний етап пошуку методів досягнення довгострокових цілей.

Для того, щоб виробничі ресурси задовольняли вимогам обраної стратегії, їх постійно удосконалюють та контролюють. Не менш важливою проблемою планування виробничих ресурсів є забезпечення їх прогресивності. Для сільськогосподарського виробництва, наприклад, у промисловому птахівництві, це є особливо актуальним у частині технологічного обладнання, а також компонентів систем автоматизованого управління процесами вирощування, відгодівлі, виготовлення напівфабрикатів та реалізації споживачам з використанням інформаційних ресурсів та комп'ютерної техніки.

Сучасна економічна ситуація в державі є кризовою та нестабільною, тому проблема використання стратегічного підходу до управління виробничими ресурсами аграрного сектора країни є актуальною та важливою. Саме тому у відповідному розділі цієї роботи ми окреслимо деякі підходи до формування стратегії розвитку вітчизняного аграрного сектора.

Проаналізувавши ситуацію в державі, ознайомившись з великою кількістю статей науковців та доповідей провідних аграріїв України, можна побачити, що в аграрному секторі існує ряд проблем, які стримують його розвиток та відображаються на її стратегічному стані.

Головними факторами, що спонукають до виникнення цих проблем, можна вважати наступні: відсутність стратегічного підходу в управлінні аграрним виробництвом; недосконале використання стратегічного маркетингу; диспаритет цін між продукцією різних галузей; низька державна підтримка; слабка маркетингова та інвестиційна активність на ринку аграрної продукції; неефективне використання виробничих ресурсів.

При розробленні стратегії управління виробничими ресурсами в аграрному секторі бажано враховувати наступні аспекти:

1. Перед вибором та розробленням стратегії потрібно вивчити попит та структуру ринку сільськогосподарської продукції, здійснити кон'юнктурний аналіз ринку та провести діагностику конкурентного середовища.

2. Стратегію сільськогосподарського виробництва слід формувати відповідно до особливостей регіону, у стратегічному управлінні стратегія – це довгострокове, якісно нове спрямування розвитку аграрного виробництва внутрішніх та зовнішніх факторів, засобів, діяльності тощо. Цілі показують бажаний результат виробництва, а стратегія визначає, яким чином можна досягти даного результату, враховуючи зовнішнє середовище. За допомогою такого бачення стратегії можна досягнути поставлених цілей у відповідності до реального світу, і у той же час вільно обирати шляхи отримання кінцевого результату.

3. Виробничі ресурси слід використовувати відповідно до розробленої стратегії. Для ефективного використання виробничих ресурсів слід їх правильно

розподіляти, враховуючи фактор часу, адже, через відсутність необхідних ресурсів в конкретний час може постраждати реалізація будь-якої стратегії. У таких випадках допомагають розробка та виконання бюджетів розподілу грошових коштів, запасів, капіталовкладень, продажів та ін. Стратегічне управління в аграрному секторі має свої особливості. [39]

Відповідно, в аграрному секторі, потрібно здійснювати детальний аналіз використання у виробництві всіх наявних на підприємствах ресурсів та їх вплив на видатки підприємства, з метою отримання прибутку при оптимальних затратах.

Підсумовуючи вищезазначене, слід зауважити, що вибір стратегії управління виробничими ресурсами в аграрному секторі України та її виконання є основними складовими стратегічного управління. Роль ресурсів в стратегічному управлінні важлива не лише тому, що без них аграрне виробництво не досягне стратегічної мети. Їх стратегічне значення полягає в тому, що вони є джерелом формування оптимальної стратегії аграрного виробництва; можуть здійснювати вплив на зовнішнє середовище та можуть формувати специфічні стратегічні цілі виробництва.

1.3. Форми подолання суперечності між безмежними потребами та обмеженістю ресурсів

У сучасному світі продуктивні сили дуже швидко розвиваються, що вимагає більшого залучення природних ресурсів, їх оновлення та розширення, сприяє зростанню виробничого потенціалу та підвищення інтенсивності його використання. На порядку денному все частіше постають питання щодо вирішення проблем формування виробничого потенціалу як окремого та дуже важливого елемента бізнесу. У зв'язку з цим виникає проблема пошуку економічного механізму ефективного управління виробничими ресурсами.

Аграрний сектор України повинен розвиватись на базі ефективного управління та використання виробничих ресурсів задля забезпечення його конкурентоспроможності. Це сприятиме становленню України на міжнародному

ринку та впливатиме на загальний стан економіки в середині країни. В аграрному секторі збільшення виробничого потенціалу найчастіше полягає у підвищенні ефективності виробництва та конкурентоспроможності, економічній стабільності та прибутковості.

Однак, це можливо лише у випадку ефективного й раціонального використання виробничих ресурсів. Вирішення питання ефективного розвитку національного аграрного сектора, створення екологічно безпечного, технологічно досконалого та високопродуктивного виробництва має відбуватись на підґрунті утворення інтеграційних взаємозв'язків між промисловістю, звідки постачаються необхідні засоби й предмети праці в аграрний сектор, і де перетворюється сільськогосподарська сировина на продукт, готовий до споживання та, безпосередньо, аграрним сектором.

У табл. 1.1 наведено фактори ефективного використання виробничих ресурсів аграрного сектора з метою прийняття та реалізації управлінських рішень, що сприяє забезпеченню конкурентоспроможності аграрної продукції на міжнародних ринках та розвитку аграрного виробництва

Таблиця 1.1

Фактори ефективного використання виробничими ресурсами аграрного сектора

Класифікаційна ознака	Види	Фактори
За напрямком дії	Зовнішні	Стабільність економічної системи
		Податкова політика
		Законодавча база
		Інвестиційна політика
		Фінансова політика
		Геополітичне положення
		Природні умови
	Внутрішні	Розвиток економіки регіону, країни
		Внутрішня політика регіону, країни
		Наявні виробничі ресурси
		Власні інвестиції

За характером дії та стійкості	Суб'єктивні	Розвиток інфраструктури регіону, країни
		Екологічна ситуація
		Нормативно-правова база
		Економічна політика держави
Об'єктивні	Об'єктивні	Внутрішня соціально-економічна політика регіону, країни
		Економіко-географічне положення
		Природні умови
		Розвиток інфраструктури
		Можливість доступу до ринків збуту
		Природні ресурси
		Матеріально-технічні ресурси
		Фінансові ресурси
За часом дії	Постійні	Трудові ресурси (робоча сила)
		Ринкова кон'юнктура
		Науково-технічний прогрес
		Державне регулювання економіки
Тимчасові	Тимчасові	Територіальна концентрація капіталу
		Надзвичайні ситуації
		Стійкі лиха
		Погіршення стану виробничих ресурсів

*Джерело: сформовано автором за [16, 17].

Потреби суспільства у благах – першопричина людської діяльності, але разом з тим вони є і результатом цієї діяльності. Зростання людських потреб весь час наштовхується на обмеженість ресурсів. Потреби безмежні, безперервно зростають кількісно і якісно, натомість ресурси кількісно та якісно обмежені. Тому й виникає суперечність між безмежними потребами і обмеженими ресурсами.

З кожним роком людина бажає задовольнити все більше потреб. Досить порівняти, що споживала людина понад 50 років тому і що входить до її споживчого кошика сьогодні. На мій погляд, відмінність досить значна. Так, у 2022 році споживчий кошик українця збільшився з 296 до 335 позицій, у які увійшли придбання комп'ютерної техніки, флеш-карти тощо [8].

Обмеженість, що виникає внаслідок незбалансованості між відносно необмеженими потребами і обмеженими ресурсами, які використовуються задля

задоволення цих потреб, зумовлює вибір. Людина не може мати все, що бажає, тому їй доводиться вибирати те, чого вона потребує найбільше.

Отже, і окрема людина, і суспільство загалом повинні безперервно здійснювати вибір стосовно того, як використовувати доступні для них обмежені ресурси. Розвиток виробництва завжди породжує нові потреби, які відразу задовольнити неможливо. Ще не так давно у нас не було бажання придбати персональний комп'ютер, мобільний телефон. З часом потреби змінюються, примножуються з появою нових виробів і під впливом широкої реклами.

Наприклад, придбавши мобільний телефон, людина задовольняє свою потребу, проте через деякий час з'являється нова модель мобільного телефону, що призводить до появи нової потреби. Кінцева мета, або завдання економічної діяльності, полягає у прагненні задовольнити ці багатогранні потреби.

Зростання ефективності виробництва тісно пов'язане з науковотехнічним прогресом. Досягнення науки і техніки дають змогу виробляти нові й кращі за якістю товари, а також удосконалювати способи їх виробництва. А головне, що технічний прогрес забезпечує суспільству можливість виробляти більше товарів з тієї ж кількості економічних ресурсів.

Країна не може забезпечити власними виробничими потужностями створення всіх матеріальних благ, що споживаються населенням. Наприклад, в Україні не ростуть кава, какао-боби, з яких виробляють шоколад. Але попри це шоколадні вироби на українському ринку солодощів становлять 20%, а це приблизно 400 тисяч тонн [3].

Задовольнити потребу можна, розвиваючи товарний обмін ресурсами між країнами.

Цьому сприяє поглиблення міжнародного поділу праці. Обмеженість деяких ресурсів потребує від людства активних пошуків їх заміників. У зв'язку з цим, виникло виробництво штучних тканин, штучної шкіри, штучних будівельних матеріалів. Використання заміників деяких обмежених ресурсів сприяє подоланню суперечності між потребами і ресурсами. Важливим способом подолання суперечності між зростаючими потребами і обмеженими ресурсами є їх економічне використання.

Економія ресурсів досягають завдяки впровадженню більш ефективних технологій виробництва, поліпшенню якості засобів праці. Спостерігається поява більш економічних засобів праці (наприклад, двигунів, що споживають менше пального при тій самій потужності), а також побутової техніки з меншим використанням електроенергії.

У зв'язку зі зростанням населення на планеті кількість природних ресурсів, що припадає на душу населення, скорочується. Це веде до зниження забезпеченості майбутніх поколінь природними ресурсами. Тому необхідно створити фонд, який призначений для майбутніх поколінь. Його кошти, обчислювані у вигляді певного відсотка від реалізованої продукції природо експортованих галузей, повинні вкладатися у високі технології й виробництво на базі цих технологій. Це дасть змогу зберегти природні ресурси.

Отже, людина не може задовольнити всі свої потреби, але скоротити суперечність між безмежними потребами і обмеженими ресурсами цілком можливо. Як відомо, країни світу за рівнем розвитку виробництва дуже різняться. Проте не треба думати, що високорозвинені країни, які мають високий рівень виробництва матеріальних благ, уже подолали суперечність між зростаючими потребами населення і обмеженими ресурсами. І в таких країнах ця суперечність існує, тому є потреба у подальшому зростанні виробництва. І пояснюється це дуже просто: високий рівень виробництва потребує і більш високого рівня споживання.

Якщо у деяких країнах, наприклад у Африці, люди користуються простим житлом (в основному це тільки дах над головою), то в розвинених країнах люди потребують житла з паровим опаленням, гарячою і холодною водою, комунальними послугами. А це потребує відповідних економічних ресурсів.

Отже, зростання виробництва разом із зростанням економічних ресурсів, життєвих благ є проблемою для всіх країн. Різниця полягає лише в тому, що рівень вирішення цієї проблеми неоднаковий. В одній країні проблеми подолання обмеженості ресурсів вирішуються на рівні електрифікації житла, а в іншій йдеться вже про забезпечення населення сучасними комфортабельними квартирами, для яких потрібна більш розвинена структура економічних ресурсів.

Важливим способом подолання суперечності між зростаючими потребами і обмеженими ресурсами є економне використання їх. Економія ресурсів, з одного боку, полягає в одержанні високого ефекту виробництва при найвигідніших засобах і коштах, а з іншого – у зменшенні витрат засобів виробництва і коштів на одиницю продукції. У першому випадку економія ресурсів набуває форми принципу максимальності, а в другому – принципу мінімальності. Економії ресурсів досягають завдяки запровадженню ефективніших технологій виробництва, поліпшенню якості засобів праці. Коли у світі виникла криза енергетичних ресурсів, це зумовило появу більш економічних засобів праці (двигунів, що споживають менше пального при тій же потужності), побутової техніки (пральних машин, холодильників, електроплит тощо) з меншим використанням електроенергії [14].

Людство ніколи не зупиниться у розвитку виробництва, тим більше що науково-технічний прогрес вносить істотні зміни до набору і кількості ресурсів, що споживаються. Для подолання суперечності між безмежними потребами та обмеженістю ресурсів, насамперед, важливим є ефективне управління виробничими ресурсами. Можна виділити три головні стратегічні напрями управління виробничими ресурсами аграрного сектора України:

1. Створення і застосування на практиці новітніх технологій, техніки, обладнання та біоресурсів, що сприяють істотному здешевленню агропродовольчої продукції, що виробляється.

2. Розробка та запровадження в практику у господарській діяльності технологій і біоресурсів, що дають змогу значно підвищити якість продуктів харчування й аграрної сировини.

3. Створення та широкомасштабне використання технологій і біологічних засобів виробництва, що забезпечують випуск екологічно чистої продукції та екологічно безпечну сільськогосподарську діяльність, своєчасну та найбільш повну переробку продукції землеробства і тваринництва, поліпшують їх зберігання та використання тощо [14].

Окрім того, для розв'язання основної проблеми економіки, доцільною є реалізація таких заходів:

1. Розвиток обміну ресурсів. Через об'єктивні умови не кожна країна може забезпечити власними виробничими потужностями створення всіх матеріальних

благ, що споживаються населенням. Задовольнити потреби можна, розвиваючи товарний обмін ресурсами між країнами. Цьому сприяє поглиблення міжнародного поділу праці.

2. Створення заміників ресурсів. Обмеженість деяких ресурсів потребує від людства активних пошуків їхніх заміників. Виникло виробництво штучних

тканин, штучної шкіри, штучних будівельних матеріалів (композитів). Отже, використання заміників деяких обмежених ресурсів сприяє подоланню суперечності між потребами і ресурсами.

3. Економія ресурсів. Важливим способом подолання суперечності між зростаючими потребами і обмеженими ресурсами є економне використання їх.

Економія ресурсів, з одного боку, полягає в одержанні високого ефекту виробництва при наявних засобах і коштах, а з іншого – у зменшенні витрат засобів виробництва і коштів на одиницю продукції. В першому випадку економія ресурсів набуває форми принципу максимальності, а в другому – принципу мінімальності.

Економії ресурсів досягають завдяки запровадженню ефективніших технологій виробництва, поліпшенню якості засобів праці ЦО.

Особисті потреби людини є безмежними, а виробничі ресурси, які необхідні для задоволення цих потреб, – обмеженими. Потреби людей не є постійними

величинами. Вони – продукт розвитку суспільства. Їх характер, структура і способи задоволення залежить від досягнутого рівня продуктивних сил, ступеня розвитку

культури і науки, соціально-економічного ладу. У кожному суспільстві діє закон зростання потреб. Потреби неможливо повністю задовольнити, вони зростають

швидше, ніж умови для їх задоволення. У будь-який момент часу економіка за повної зайнятості і повного обсягу виробництва мусить жертвувати частиною

одного продукту, щоб отримати більше іншого продукту. Обмеженість ресурсів надає змоги одночасно збільшувати виробництво обох продуктів.

Ефективність економіки характеризує зв'язок між кількістю ресурсів, витрачених у процесі виробництва, і кількістю товарів і послуг, отриманих у результаті використання цих ресурсів. Загалом, у ході дослідження виявили, що основними формами подолання суперечності між безмежними потребами і обмеженістю ресурсів є: зростання ефективності виробництва; розвиток обміну ресурсів; створення замінників ресурсів; економія різного роду ресурсів.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ (НА ПРИКЛАДІ ПП «МАР'ЯНІВСЬКЕ» ГРЕБІНКІВСЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

2.1. Організаційна та економічна характеристика підприємства

ПП «Мар'янівське» знаходиться в селі Мар'янівка Гребінківського району Полтавської області. Підприємство використовує орендовані сільськогосподарські угіддя площею 862 гектара. Щодо характеристики природних умов можна назвати такі особливості: У ґрунтовому покриві Полтавської області і насамперед угідь підприємства переважають чорноземи (так як ділянки переважно знаходяться на вододілах під степами) і також у невеликій кількості опідзолені ґрунти. Так як 92% всіх орних земель і 84% всіх сільськогосподарських угідь території Полтавщини знаходиться на різних видах чорноземів.

А серед чорноземів, у свою чергу, переважають чорноземи типові (включаючи їх залишково-солонцюваті й вилугувані відмінності), що займають 2/3 площі орендованих земель. Ці ґрунти багаті на гумус (80-120 см), який формувався завдяки великій кількості відмерлої рослинності та глибокій проникності вологи.

Верхня його частина має агрономічно цінну зернисто-грудочкувату структуру, яка забезпечує оптимальне мінеральне живлення рослин.

Географічне положення визначає належність до помірного кліматичного поясу, крайньої південної частини атлантико-континентальної помірно-вологої помірно-теплої кліматичної області. У цілому для території Полтавщини притаманні загальні риси помірного континентального типу клімату.

Для визначення рівня економічної ефективності використання землі використовується система натуральних показників. Вихід окремих видів продукції рослинництва розраховується на ту площу земельних угідь, на якій вона може вироблятися. Так, виробництво зерна, пуркових буряків, картоплі, овоців та інших культур розраховується на 100 га ріллі.

Крім натуральних, потрібно використовувати вартісні показники: вартість валової продукції рослинництва, чистий дохід (виручка) від реалізації продукції та прибуток на 1 га сільськогосподарських угідь. При визначенні рівня економічної ефективності використання землі необхідно розрахувати грошову оцінку одного гектара орних земель господарства.

Аналіз табл. 2.1 засвідчив, що сільськогосподарські угіддя в ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області представлені ріллям.

Таблиця 2.1

Склад і структура сільськогосподарських угідь ПП «Мар'янівське»

Гребінківського району Полтавської області

Угіддя	2017 р.		2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2021 р. у % до 2017 р.
	га	%									
Всього угідь	667,00	100	721,48	100	727,10	100	862,29	100	871,08	100	130,58
У тому числі:											
рілля	667,00	100	721,48	100	727,10	100	862,29	100	871,08	100	130,58
сіножаті											
багаторічні насадження											

*за даними статистичної звітності ПП «Мар'янівське».

Протягом досліджуваного періоду підприємство збільшувало обсяг орендованих земель. Так у 2017 році площа складала 667 гектарів, а вже в 2021 році 871,08 гектарів, що на 30% більше. Збільшення площ свідчить про розширення масштабів виробництва.

Недоліком є те, що розвиток виробництва відбувається в досліджуваному господарстві переважно екстенсивним шляхом – за рахунок розширення площ. Варто відмітити, що це є типовим для вітчизняного малого аграрного бізнесу.

фермери, як правило, не знайомі з новими технологіями в сільськогосподарському виробництві, не вкладають кошти в інновації, не мають державної підтримки.

Інформація табл. 2.2 свідчить, що протягом 2017-2021 рр. вартість валової продукції в досліджуваному підприємстві зростає у 5,17 разів, що свідчить про зростання виробництва через збільшення посівної площі.

У свою чергу, вартість основного капіталу протягом досліджуваного періоду в ТП «Мар'янівське» збільшилася у 1,57 рази. Можемо припустити, що це є наслідком зростання рівня фінансової незалежності підприємства. Однак, не можна відкидати того, що вартість основного капіталу збільшилася, хоча оптимально це не було використано, що можна побачити в табл. 2.2.

Таблиця 2/2

Динаміка забезпеченості ТП «Мар'янівське» Гребінківського району

Полтавської області основним капіталом і ефективність його використання

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2019 р. у % до 2017 р.
Вартість валової продукції, тис. грн	7794	41178,5	19874,2	38836,7	91930,1	516,64
Вартість основного капіталу, тис. грн	29111,8	33202,3	39722,8	44391,2	45712,8	157,02
на 1 га с.-г. угідь	43,65	46,02	54,63	51,48	52,48	120,24
на 1 середньорічного працівника	3638,98	3320,23	4413,64	4035,56	4571,28	125,62
Вартість оборотного капіталу, тис. грн	18411,00	21013,50	29564,20	35313,10	34997,80	190,09
Капіталовіддача, грн	0,61	1,24	0,50	0,87	2,01	329,01
Капіталомісткість, грн	1,64	0,81	2,00	1,14	0,50	30,89

Норма прибутку, %	0,37	0,76	0,29	0,49	1,14	304,120
----------------------	------	------	------	------	------	---------

**за даними статистичної звітності ПП «Мар'янівське»*

До позитивних факторів у діяльності підприємства можна віднести зростання протягом 2017-2021 рр. показника капіталовіддачі. Показник капіталовіддачі характеризує важливе вартісне співвідношення між засобами праці й обсягами виготовленої продукції.

У досліджуваному підприємстві у 2017 році даний показник становив 0,61 грн вартості валової продукції на 1 грн вартості основного капіталу, у 2019 – 0,50 грн, що свідчило про неефективне використання основного капіталу. А уже у 2020 році показник збільшився до 0,87 грн, що свідчить про покращення ситуації. У 2021 показник досягнув значення 2,01 грн. Тобто відбулося різке збільшення, якщо порівнювати 2017 і 2021 роки то значення зросло у 3 рази. Цей показник характеризує загальну віддачу від використання основного капіталу, тобто ефективність вкладення коштів в основний капітал у досліджуваному господарстві протягом 2017-2021 рр. суттєво збільшилася. Таке стрімке зростання умовилося тим, що зростає кількість валової продукції і також ціна на дану продукцію.

Рівень капіталомісткості продукції у ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області у 2017 році становив 1,64 грн – це та частина вартості основного виробничого капіталу, що припадає на 1 грн вартості валової продукції, уже в 2021 році цей показник склав 0,50 грн, тобто за досліджуваний період капіталомісткість знизилася на 70%. Таким чином, виявили, що в ПП «Мар'янівське» протягом 2017-2021 рр. капіталовіддача суттєво збільшилася, а капіталомісткість знизилася. Це свідчить про те, що ефективність використання основного капіталу збільшилася. Що може свідчити про більш ефективну систему управління основним капіталом. Адже у період 2017-2019 рр ці показники мали негативну тенденцію.

На процесі виробництва також впливає ступінь забезпеченості підприємства трудовими ресурсами. Зокрема, від забезпеченості підприємства персоналом та ефективності використання його залежать обсяг і вчасне виконання всіх робіт,

ступінь використання устаткування, машин, механізмів і як результат – обсяг виробництва продукції, її собівартість, прибуток та інші економічні показники. Продуктивність праці в сільському господарстві характеризується системою прямих і непрямих показників у вартісному і натуральному виразі.

Трудові ресурси підприємства є важливим ресурсом, від якості та ефективності якого, зазвичай, залежать результати діяльності і конкурентоспроможність. Людський фактор в оптимальному поєднанні з природним і матеріально-технічним – є тією вихідною ланкою, яка формує основну рушійну силу становлення, розвитку і ефективного господарювання всіх соціально-економічних укладів у сільській місцевості. Водночас розвиток різноукладності в умовах ринку становить підвищені вимоги до якостей людини як носія і персоніфікованого власника робочої сили, що використовується у процесі створення споживних вартостей у формі товарів або послуг.

У нинішніх умовах питання забезпечення аграрних підприємств трудовими ресурсами виявились досить актуальними у контексті системної кризи та поглиблення процесів депопуляції на селі, які зумовили погіршення кількісних і якісних характеристик кадрового потенціалу.

Аналіз табл. 2.3 продемонстрував, що в ПП «Мар'янівське» Полтавської області Гребінківського району протягом 2017-2021 рр. середньорічна чисельність працівників у середньому становила 9 осіб. При цьому трудові ресурси досліджуваного підприємства стовідсотково зайняті в галузі рослинництва.

Це пояснюється тим, що галузь рослинництва є однієї з провідних в аграрному виробництві, її продукція користується стабільним попитом. У вітчизняному валовому виробництві продукції сільського господарства на рослинництво припадає близько 45%. Значна частина експортних надходжень до бюджету країни в останні роки забезпечується реалізацією продукції рослинництва [9, 10].

Обсяг відпрацьованих люд.-год. у сільськогосподарському виробництві ПП «Мар'янівське» протягом досліджуваного періоду збільшився у 1,25 рази. (табл.

2.3) Коефіцієнт використання трудових ресурсів у середньому в період 2017-2021 рр. становив 7,19 на кінець досліджуваного періоду зріс у 1,25 рази.

Стрімке зростання ефективності використання трудових ресурсів відбулося у 2020 році. Керівництвом підприємства було прийнято рішення покращити умови праці та підвищити кваліфікацію працівників.

Так як коефіцієнт використання трудових ресурсів на сільськогосподарському підприємстві повинен бути не менше 7, можна відзначити, що в досліджуваному підприємстві у період 2017-2019 років даний показник не відповідав даній нормі. У контексті даного підприємства були запропоновані основні напрямки підвищення ефективності праці: поліпшення умов праці та підвищення ефективності системи забезпечення оптимальних умов праці; підвищення кваліфікації працівників, оптимізація витрат робочого часу на підприємстві [11]. Після введення запропонованих стратегій вже у 2020 році показник піднявся до рівня 8,25.

Таблиця 2.3
**Аналіз використання трудових ресурсів у ПП «Мар'янівське»
 Гребінківського району Полтавської області**

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2017 р.
Середньорічна чисельність працівників, осіб	8	10	9	11	10	125
у тому числі: рослинництва	8	10	9	11	10	125
тваринництва						
Відпрацьовано у с.-г. виробництві всього, тис. люд.-год.	11904	14880	13392	16368	14880	125
у тому числі: рослинництва	11904	12400	13392	16368	14880	125
тваринництва						
Відпрацьовано одним працівником за рік, люд.-год.	1488	1240	1488	1488	1488	100

у тому числі: рослинництва	1488	1240	1488	1488	1488	100
тваринництва						
Коефіцієнт використання трудових ресурсів, всього						
У тому числі: рослинництва	6,0	7,5	6,7	8,25	7,5	125
тваринництва						

*за даними статистичної звітності ПП «Мар'янівське».

Окрім того, для більш раціонального використання трудових ресурсів у досліджуваному підприємстві, були чітко прописані всі необхідні роботи за виробничий цикл і складений баланс трудових ресурсів. Підприємство більш раціонально використало наявні трудові ресурси, що також привело до збільшення розміру прибутку.

Таким чином, дійшли висновку, що ПП «Мар'янівське» Полтавської області Гребінківського району загалом добре забезпечене земельними, трудовими та грошовими ресурсами. Площа орендованих угідь в досліджуваний період збільшилася у 1,31 рази, що означає збільшення обсягів виробництва екстенсивним шляхом. Протягом 2017-2021 рр. зросла на 74 136,1 тис. грн. вартість валової продукції в досліджуваному підприємстві. Збільшилася також вартість основного капіталу на 16600 тис. грн.. Капіталомісткість зменшилася на 70%, а ось капіталовіддача зросла у 3 рази. Коефіцієнт використання трудових ресурсів у середньому в період 2017-2021 рр. становив 7,19 на кінець досліджуваного періоду зріс на 1,25 рази, що розглядаємо як позитивну тенденцію.

2.2. Аналіз виробничої діяльності підприємства

Можна виділити вісім сфер аналізу виробничої діяльності.

1. Доступ підприємства до нових матеріалів. Залежність від обмеженої кількості постачальників.

2. Стан (сучасність) технологій.

3. Можливість виробництва товарів (послуг) за більш низькою ціною, ніж у конкурентів.

4. Структура витрат:

- елементи собівартості (змінних витрат);

- необхідні витрати (фіксовані витрати);

- відношення фіксованих і змінних витрат у загальній сумі собівартості;

- вплив рівня цін на витрати.

5. Сезонні коливання попиту. Залежить чи ні продукція підприємства від коливань попиту, що може викликати тимчасове звільнення робітників.

6. Можливість обслуговування тих ринків, на яких не спроможні працювати підприємства-конкуренти.

7. Здатність підприємства знижувати матеріальні запаси і час реалізації замовлення.

8. Ефективність і результативність системи контролю якості продукції. За перерахованими факторами можна визначити критичні параметри, що суттєво впливають на майбутню діяльність підприємства [13].

Продуктивна виробнича діяльність суб'єктів господарювання в умовах формування ринкового середовища визначається параметрами виробництва і продажу суспільно визнаних благ (продукції, робіт, послуг) з метою одержання прибутку. Завдання виробничої діяльності передбачають максимально можливий обсяг виробництва і продажу продукції заданого асортименту, потрібної якості у визначені терміни за найповнішого використання виробничого потенціалу, сприятливих умов зовнішнього економічного середовища, досягнень науки і техніки для стійкого насичення ринку конкурентоспроможною продукцією та досягнення високих фінансових результатів. Цей комплекс завдань ще називають виробничою програмою суб'єктів господарювання. [14].

Складання виробничої програми підприємства при формуванні ринкового середовища має свої особливості, які визначаються такими обставинами:

• пріоритети у визначенні засад виробничої діяльності мають не виробники, а споживачі продукції. Саме вони встановлюють доцільний обсяг, асортимент, якість

та інші характеристики продукції, яку виробляють на підприємстві. За параметрами ринку продукції (місткості, насиченості, конкурентоспроможності тощо) визначається участь виробників у ринковому середовищі;

- виробнича діяльність пов'язана з ризиком вкладень у цю сферу, тому для його мінімізації виробнича програма орієнтується на укладені договори з виробництва і поставок продукції, що передбачає систему аналітичних досліджень стосовно формування «портфеля замовлень»;

- державне регулювання виробничої діяльності, що виражається в обмеженні чи забороні окремих виробництв (зброї, тютюнових виробів, алкогольних напоїв та ін.), а також ліцензуванні чи квотуванні торговельного обороту. Через систему підтримується виробництво малоефективних, але життєво необхідних виробництв;

- налагодження системи партнерських відносин щодо створення необхідних умов виробництва, що передбачає аналітичні дослідження стосовно вибору та обґрунтування партнерів господарської діяльності;

- досягнення тісної інтеграції тактичних і стратегічних цілей у виробництві, що зумовлене синергійністю виробничої системи господарювання. Передбачене оперативне маневрування ресурсами і капіталом з метою максимального використання сприятливих умов зовнішнього економічного середовища та мінімізації можливих втрат;

- максимальне використання економічного потенціалу підприємства, досягнень науки і техніки, що лише за цих умов передбачає виробництво конкурентоспроможної продукції [14].

Загальна мета аналізу виробничої програми – визначити оптимальний обсяг номенклатури й асортимент продукції потрібної якості для укладення договорів з її виробництва та поставок за максимального використання економічного потенціалу підприємства і досягнення стійкої прибутковості його виробничої діяльності.

Структура посівних площ у ПП «Мар'янівське» за три роки зазнавала значних змін. У 2017 році площа орендованих земель складала 667 га, з яких 447 га (67,02%)

було відведено під кукурудзу на зерно і 220 га (32,98%) на соняшник; у 2018 році площа посівних площ складала 721,48 га, з яких 70 га (9,70%) займали ярі зернові та зернобобові культури, 481,48 га (66,74%) кукурудза на зерно і 150 га (20,79%) соняшник (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

**Посівні площі сільськогосподарських культур та їх структура у
ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області**

Показники	2017 р.		2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2021 р. у % до 2017 р.
	га	%	га	%	га	%	га	%	га	%	
Зернові і зернобобові	447,00	67,02	571,48	79,21	727,10	100					
Озимі зернові і зернобобові			20,00	2,77	242,34	33,33					
Ярі зернові та зернобобові			70,00	9,70	20,00	2,75					
Кукурудза на зерно	447,00	67,02	481,48	66,74	464,76	63,92	862,29	100	871,08	100	194,87
Олійні культури:	220,00	32,98	150,00	20,79							
Соняшник	220,00	32,96	150,00	20,79							
Всього	667,00	100	721,48	100	727,10	100	862,29	100	871,08	100	130,60

*за даними статистичної звітності ПП «Мар'янівське».

У 2019 році 464,76 га (63,92%) займали посіви кукурудзи, 242,34 га (33,33%) ярі та озимі зернові культури. У 2020 і 2021 рр. всі посівні площі тобто 862,29 і 871,08 відповідно були засаджені кукурудзою на зерно.

Таким чином, ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області на кінець досліджуваного періоду відмовилося від вирощування соняшнику і натомість наростило виробництво зернових і зернобобових культур. Відмову підприємства від вирощування соняшнику можна пояснити мінливістю кон'юнктури ринку. Динаміка обсягу реалізації насіння соняшнику у Полтавській

області скоротилася з кукурудзою навпаки попит збільшився і ціни на дану культуру різко зросли.

У 2018 році керівництвом підприємства було прийнято рішення розширити номенклатуру видів продукції, зокрема зернових (табл. 2.5) – у структурі валових зборів, окрім пшениці і кукурудзи на зерно в зазначеному році були присутні такі нішеві культури як ячмінь і овес. Щоправда, вже у 2019 р підприємство відмовилося від вирощування вівса, а валові збори ячменю скоротилися.

Надалі тенденція до зменшення видів вирощуваних сільськогосподарських рослин тільки зменшилася, адже у 2020 і 2021 роках вирощуванням якихось рослинами крім кукурудзи підприємство не займалося.

Таблиця 2.5

Валові збори сільськогосподарських культур

ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області, ц

Культура	Роки					2021 р. у % до 2017 р.
	2017	2018	2019	2020	2021	
Пшениця		3600,00	18781,00			
Ячмінь		2112,00	2068,00			
Кукурудза на зерно	35402,40	75592,00	13720,00	62 227,92	124 498,46	351,67
Овес		1200,00				
Соняшник	7662,60	8655,00				

*за даними статистичної звітності ПП «Мар'янівське».

Стабільно протягом 2017-2021 рр. ПП «Мар'янівське» займалося вирощуванням тільки кукурудзи на зерно. Валові збори кукурудзи зросли у 3 рази, що можна пояснити постійним попитом на зерно цієї культури та наявністю налагоджених каналів його реалізації даним підприємством.

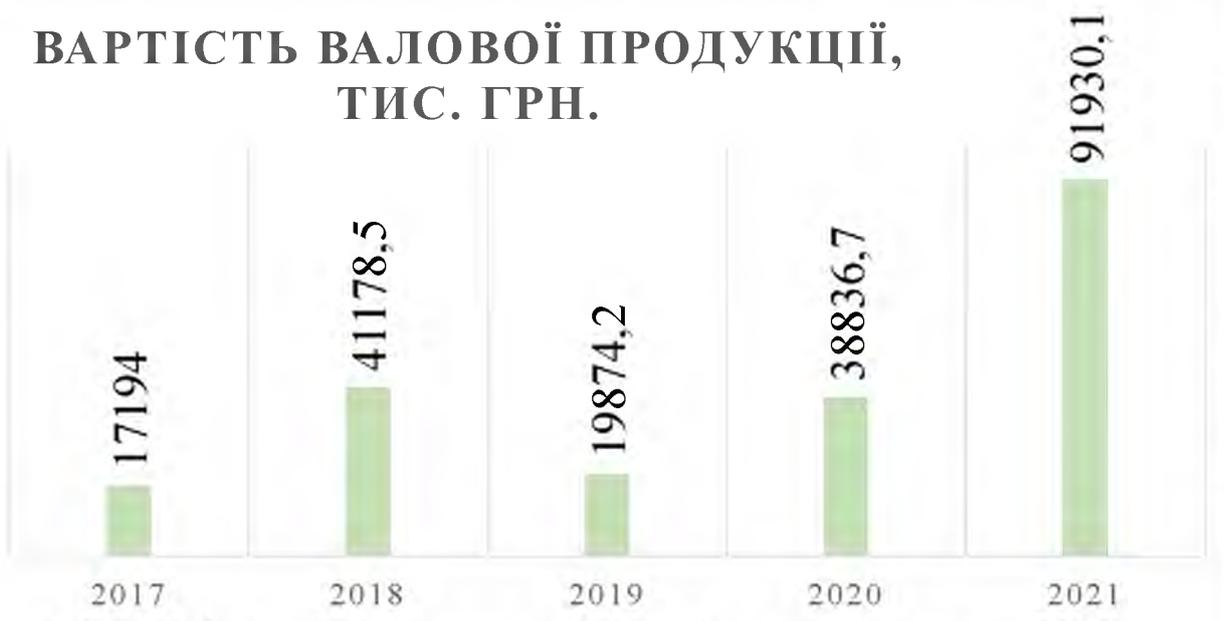
Експерти зазначають, що попит на кукурудзу на міжнародному ринку стабільний і продовжуватиме зростати, головним чином завдяки Китаю. Відбувається індустріалізація виробництва м'яса, а це більш професійне

	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2017 р.					
Зернова та зернобобові	12595,38	72,09	25003,56	60,72	19874,2	100	38836,7	100	91930	100	741,6
Насіння культур олійних	5398,63	27,91	16174,96	39,28							
Інша продукція рослинництва											
Всього по рослинництву	17194,0	100	41178,5	100	19874,2	100	38836,7	100	91930	100	544,7

*за даними статистичної звітності ПП «Мар'янівське».

Аналіз табл. 2.7 засвідчив, що не зважаючи на не досить вдалий за кліматичними особливостями рік у 2019 році підприємству вдалося отримати досить високу врожайність. Вартість валової продукції у 2019 році порівняно з 2017 зросла на 15,6%, що може означати вдале планування системи догляду за продукцією під час виробничого циклу.

ВАРТІСТЬ ВАЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ, ТИС. ГРН.

Таблиця 2.7

Результати господарської діяльності ПП «Мар'янівське»

Гребінківського району Полтавської області

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2017 р.

Вартість валової продукції, тис. грн:	17194,0	41178,5	19874,2	38836,7	91930,1	534,66
на 1 га с.-г. угідь	25,78	57,08	27,33	45,04	105,54	409,40
на 1 середньорічного працівника	2149,25	4117,85	2208,24	3530,61	9193,01	427,73
на 1 грн виробничих витрат	1,64	1,79	2,02	1,36	4,26	165,89
Валовий прибуток, грн:	6697,5	18146,1	10019,3	10286,80	46206,30	689,90
на 1 га с.-г. угідь	10,04	25,15	13,78	11,93	53,04	528,34
на 1 середньорічного працівника	837,19	1814,61	1113,26	935,16	4620,63	551,92
Рівень рентабельності підприємства, %	31,39	62,96	55,67	58,03	99,08	317,93

*за даними статистичної звітності ПП «Мар'янівське».

Валовий прибуток і рівень рентабельності у 2021 р. збільшилися у 5,3 і у 3,2 разів відповідно, порівняно з 2017 роком. Та не можна не враховувати того, що порівнюючи 2019 і 2018 роки ці показники значно зменшилися. Рівень рентабельності підприємства з 72,96% у 2018 р. знизився до 65,67% у 2019. У 2020 році показники майже наблизилися до рівня 2018 року, адже становили 38836,7 тис. грн. і 58,03%.

Для оцінки виконання плану виробництва продукції за рахунок зміни структури посівних площ порівнявши обсяг продукції протягом 2017-2021 років.

Можна дійти висновку, що підприємству вдається отримати високу урожайність, незважаючи на невдалі кліматичні особливості, що може означати вдале планування системи догляду за продукцією під час виробничого циклу.

Загалом, у ході виконаного аналізу виявлено, що рівень рентабельності підприємства на кінець досліджуваного періоду був високим – 99,08%, що незважаючи на складність пошуків шляхів реалізації продукції, свідчить про

Вартість насіння, тис. грн.	3147,50	27,03	3267,70	13,38	1647,00	15,69	2673,00	8,19	2396,20	5,24	76,13
Вартість добрив, тис. грн.	2034,60	17,48	1405,90	5,76	1053,50	10,04	4236,90	12,98	4065,30	8,89	199,81
Вартість пального і мастильних матеріалів, тис. грн.	1184,30	10,17	4341,70	17,78	2339,80	22,29	1992,90	6,11	1816,20	3,97	153,36
Решта прямих матеріальних витрат, тис. грн.	489,30	4,20	3275,70	13,41	781,40	7,44	1896,50	5,81	1573,50	3,44	321,58
Витрати на оплату праці, тис. грн.	191,90	1,65	674,80	2,76	498,50	4,75	705,50	2,16	675,60	1,48	352,01
Інші витрати, тис. грн.	3448,90	29,62	10066,60	41,21	3534,70	33,67	17045,10	52,23	11059,10	24,19	320,66
Витрати на збут, тис. грн.	1146,30	9,85	1392,50	5,70	642,20	6,12	4082,50	12,51	24138,00	52,79	2105,73
Усього, тис. грн.	11642,8	100	24424,9	100	10497,1	100	32632,4	100	45723,8	100	39217,2

*за даними статистичної звітності ПП «Мар'янівське».

І традиційно для галузі рослинництва значна частина витрат у структурі собівартості припадає на насіння та добрива. Зокрема, витрати на насіння у ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області на протязі 2017-2021 рр. були в межах 3267,70-1647,00 тис. грн. у структурі собівартості. У ході дослідження виявили, що підприємство повністю реалізує готову продукцію, так як не вигідно орендувати містця для зберігання насіння на сівбу або ж віддавати на зберігання в елеваторі і тому кожного року закупається посівний матеріал.

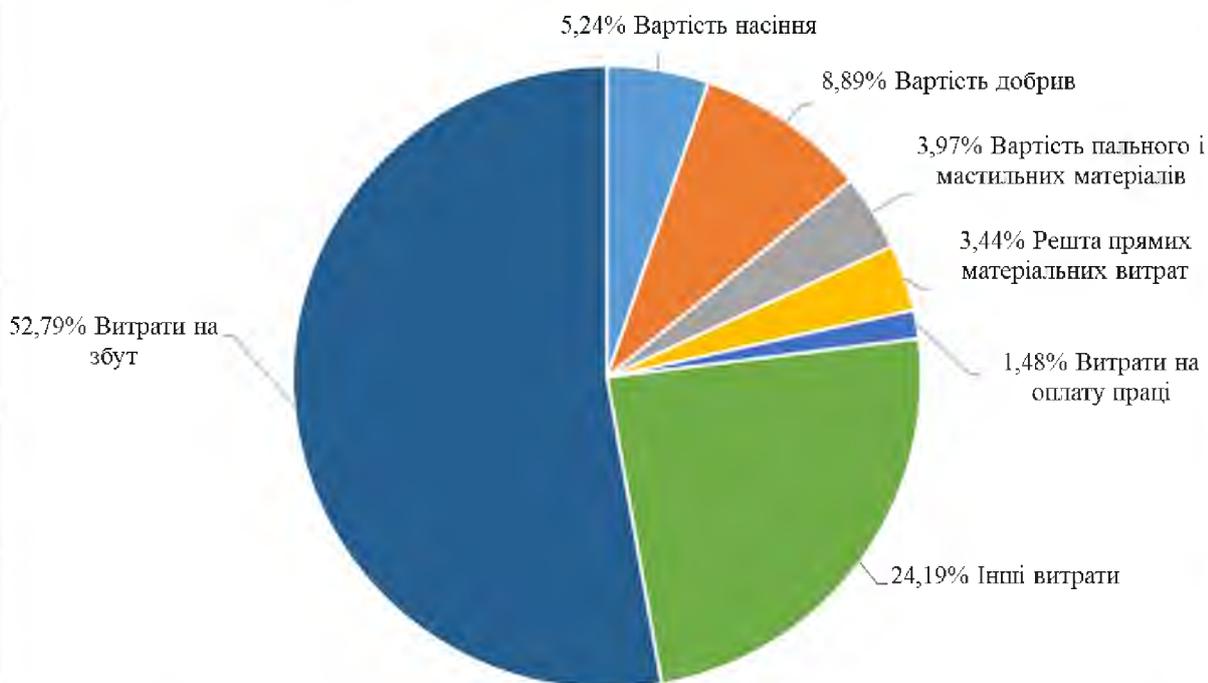
Варто зазначити що у 2021 році підприємство використало рекордну суму грошей на витрати на збут. Якщо при цьому зробити порівняння з 2017 роком то різниця суттєва. Дана стаття витрат становила 24138 тис. грн., у 2017 році і 1146,30 тис. грн. у 2017 році, що в структурі собівартості складає 52% і 9,85%, відповідно. Це відбулося через те, що підприємство реалізувало продукції більш ніж вдвічі

порівнюючи з попередніми роками. Тому для налагодження нових каналів збуту було використано таку велику суму коштів.

Структура собівартості за 2017р.

Структура собівартості за 2021р.

Якщо оглянути діаграми то можна побачити, якби у 2021 році не довелося використати таку велику суму на витрати на збут, то структура собівартості мала б

схожі з попередніми роками тенденції. Можна побачити, що значну частку займають «інші витрати»- 24%, далі «вартість добрив»- 8,89%, потім «вартість насіння»- 5,24%. Що є характерним для галузі рослинництва і в цілому до даного підприємства.

З табл. 2.9 видно, що завдяки використанню наявних виробничих ресурсів досліджуване підприємство займається вирощуванням продукції рослинництва, що супроводжується високим рівнем рентабельності. У 2021 році показник рентабельності вирощування зернових та зернобобових культур досягнув 79,12%.

У 2017 і 2018 роках підприємство займалося ще і олійними культурами рівень рентабельності для цих культур складав 37,10% і 26,30%, відповідно. Надалі в досліджуваному підприємстві вирощенням даних культур не займалися. Адже було прийнято рішення, що вирощення зернових культур приносить більший прибуток для підприємства.

Показники економічної ефективності ПП «Мар'янівське» за п'ять років суттєво змінювалися. При порівнянні 2017 і 2021 років відбулися суттєві зміни, так у 2021 році рентабельність вирощування зернових культур, порівняно з 2017 роком збільшилася на 20,52%, чистий прибуток виріс вдвічі, а собівартість знизилася на 21,35%. Валовий збір за досліджуваний період збільшився майже у 4 рази, з 35402,4 ц. у 2017 році до 139688,80 ц у 2021 році. При цьому також зросли виробничі витрати на 14630,3 тис. грн. Це можна пояснити розширенням виробництва.

Таблиця 2.9

Економічна ефективність вирощування сільськогосподарських культур у

ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області

Показники	Сільськогосподарські культури									
	Зернові та зернобобові					2021р. до 2017, %	Олійні		2018р. до 2017, %	
	2017р.	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.		2017р.	2018р.		
Площа посіву, га	447	571,48	727,1	862,29	871,08	194,87	220	150	68,18	
Валовий збір, ц	35402,4	82604	34569	64080,40	139688,80	394,57	7662,60	8655,00	112,95	
Виробнича собівартість	6955,5	17842,6	9854,1	28549,90	21585,80	310,34	3541,00	3689,80	160,68	

всього, тис. грн.									
Врожайність, ц/га	79,2	238,96	109,08	74,31	160,36	202,48	34,83	57,70	165,66
Виробнича собівартість на 1 га, тис. грн.	15,56	30,35	13,55	33,11	24,78	159,26	16,09	37,93	235,74
Собівартість 1 ц, грн.	196,47	210,2	285,08	229,31	154,53	78,65	462,11	657,40	142,26
Ціна 1 ц, грн.	475	500	500	630,00	740,00	155,79	735,00	892,00	121,36
Чистий дохід з 1 га, тис. грн.	278,5	289,8	214,92	400,69	585,47	210,22	272,89	234,60	85,97
Рівень рентабельності, %	58,6	57,96	42,984	69,28	79,12	165,01	37,10	26,30	70,89

*за даними статистичної звітності ПП «Мар'янівське».

Показник маржинального доходу збільшився у досліджуваній період у 7,7 разів. Чим вище рівень маржинального доходу, тим швидше відшкодовуються постійні витрати, і організація має можливість отримувати прибуток тому дане підвищення має позитивний характер.

Коефіцієнт маржинального доходу у 2017-2019 рр. знаходився майже на однаковому рівні, в середньому 0,662. Такий коефіцієнт показує, яка в виручці частка йде на забезпечення прибутку та покриття постійних витрат. Зростання показника розглядається як позитивний фактор. Точка беззбитковості у досліджуваній період зменшилася на 3955,48, це означає, що можна отримувати нижчий прибуток від реалізації для забезпечення і при цьому без втрати рентабельності підприємства.

Таблиця 2.10

Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва у

ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області

Показник	Рік					2021 рік у % до 2017 року
	2017	2018	2019	2020	2021	

Виручка від реалізації, тис. грн.	17194	41178,5	19874,2	38 837	91 930	534,7
Витрати виробництва, тис. грн.:	10024,6	24406	11003,5	28549,9	21 585,80	215,3
Постійні витрати	3448,9	10066,6	3534,7	17045,1	11059,1	320,7
Змінні витрати	6558,3	12965,8	6320,2	11504,8	10526,7	160,5
Маржинальний дохід, тис. грн.	10635,7	28212,7	13554	27 332	81403,4	765,4
Коефіцієнт маржинального доходу	0,619	0,685	0,682	0,704	0,885	143,2
Точка беззбитковості, тис. грн	5584,73	15444,91	5662,8	3167,7	1596,3	28,6

*за даними статистичної звітності ПП «Мар'янівське».

Умовою правильної організації господарської діяльності потребу в техніці визначено з урахуванням комплексної механізації робіт для всіх культур сівозміни протягом агрономічного року, які представлені в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Економічна ефективність використання машино-тракторного парку у ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області, 2021 р.

Показники	Плуг	Сівалка	Розкидач мінеральних добрив	Коток	Дошувальна машина	Комбайн
Марка машини	Мастер 6	УНС-8	РМД-3000	КП-9	Reinke E 2065-G	MF 73472 Aktiva
Площа виконання робіт, га	181,8	181,8	242,4	727,1	363,6	181,8
Продуктивність за годину	1,38	3,20	10,25	6,10	0,51	2,80
Час роботи за зміну, год	10	10	7	7	24	10

Кількість днів агростроку, днів	20	10	10	10	10	10
Кількість машин, шт	4	4	3	1	2	4
Коефіцієнт використання МТА	0,626	0,553	0,655	0,413	0,736	0,605
Амортизаційні відрахування, тис. грн	210,25	117,35	56,45	32,00	52,30	320,25

*за даними статистичної звітності ПП «Мар'янівське».

Кожен агрегат залежно від своєї продуктивності виконує відповідний обсяг роботи в оптимальний агротехнічний строк, тому технічні засоби підібрані залежно від норм виробітку на виконання технологічних операцій, агротехнічних строків та розміру земельної площі. При цьому навантаження на техніку враховується у піковий період.

Розрахунок виробітку на кожну сільськогосподарську машину здійснено за відповідними видами робіт.

Визначено необхідний кількісний склад машинно-тракторного парку:

- визначених в результаті випробувань продуктивності за годину змінного часу машин та машинно-тракторних агрегатів;

- графіка оптимальних агростроків виконання агротехнічних операцій у сівозміні.

Всі ці показники представлені в табл. 2.11. Їх аналіз дозволяє стверджувати, що підприємство на даному етапі розвитку в достатній мірі забезпечене технікою.

Наявні 18 одиниць техніки повністю справляються з обсягом запланованих робіт, що означає оптимальне використання такого ресурсу як сільськогосподарська техніка. Проаналізувавши такі показники, як продуктивність за годину і коефіцієнт використання МТП можна сказати, що техніка хорошої якості, відносно нова і використовується відповідно всіх технічних норм.

Аналізуючи табл. 2.12 можна сказати, що протягом 2017-2021 рр. виручка від реалізації продукції на 1 га сільськогосподарських угідь у досліджуваному господарстві

збільшилася з 26,68 у 2017 році до 105,54 у 2021 році, а на 1 середньорічного працівника збільшився у 4 рази. Чистий прибуток на 1 га с-г. угідь збільшився на 54813,82 грн, на 1 працівника збільшився у 14 разів. Цей показник зріс за рахунок екстенсивного розширення виробництва. Підприємство почало орендувати більше земель та також проаналізувавши кон'юнктуру ринку було обрано культуру, що має високу ціну на ринку. Норма прибутку збільшилася на 14,1 в.п. Підвищення даного показнику має позитивний характер, адже це означає ефективне використання капіталу підприємства. Рівень рентабельності підприємства збільшився у 2 рази, з 31,39% до 65,67%.

Таблиця 2.12

**Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва у
ПНІ «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області**

Показник	Рік					2021р. у % до 2017р.
	2017	2018	2019	2020	2021	
Площа с-г угідь, га	8	10	9	14	10	125
Чисельність працівників, осіб	3202,30	6722,80	44391,20	44391,20	45712,80	137,68
Вартість основного капіталу, тис. грн.	10496,50	23032,40	9854,90	28549,90	21585,80	205,65
Витрати на виробництво, тис. грн.	17794,00	41178,50	19874,20	38836,70	91930,10	516,64
Виручка від реалізації, тис. грн.	8878,60	21013,50	10361,30	28549,90	21585,80	243,12
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	7769,10	18772,50	8870,70	6204,30	46206,30	594,74
Валовий прибуток від реалізації, тис. грн.	17794,00	41178,50	19874,20	38836,70	91930,10	516,64
Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	26,68	57,07	27,33	45,04	105,54	395,56

На 1 га угідь	2224,25	4117,85	2208,20	3530,61	9193,01	413,31
На 1 середньорічного працівника	3295,20	16804,50	6471,80	24117,59	58109,02	1763,44
Чистий прибуток, грн:	4,94	23,29	8,90	27,97	66,71	1350,39
На 1 га угідь	411,90	1680,45	719,09	2192,51	5810,90	1410,76
На 1 середньорічного працівника	37,44	75,95	28,68	48,73	119,90	-
Норма прибутку, %	31,39	72,96	65,67	36,30	101,06	
Рівень рентабельності підприємства, %	8	10	9	11	10	125

*за даними статистичної звітності ПП «Мар'янівське».

Щодо складу основного капіталу, то найбільшу питому вагу у 2021 р. у його структурі займають машини і устаткування – 51,7%. У грошовому еквіваленті їх вартість становить 23633,88 тис. грн. станом на 2021 р., порівняно з 2017 роком показник збільшився на 73,8%. Питома вага інших складових елементів основного капіталу (споруд, транспортних засобів) також змінилася у 2021 порівняно з 2017 роком, частка «інші» зростає на 20,4%, а частка інструментів, приладів і інвентарю – на 57,3%. Також підприємство по трохи збільшувало кількість транспортних засобів, за досліджуваний період показник збільшився на 16,3%, що в грошовому еквіваленті 490,5 тис. грн. Нових будівель і споруд за даний досліджуваний період підприємством не було придбано.

Таблиця 2.13

Склад і структура основного капіталу у ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області.

Елемент основного капіталу	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2019 р. у % до 2017 р.
Будівлі, споруди	11856,89	11856,89	11856,89	11856,89	11856,89	100,00
Машини та устаткування	13598,31	19125,79	23633,88	23633,88	23633,88	173,80

Транспортні засоби	3009,51	3009,51	3129,58	3129,58	3500,00	116,30
Інструменти, прилади, інвентар	2702,45	2980,47	3253,88	4250,50	4250,50	157,28
Інші	2035,14	2750,14	2516,98	2340,88	2450,50	120,41
Разом	33202,3	39722,8	44391,20	45211,73	45691,77	137,62

*за даними статистичної звітності ПП «Мар'янівське».

Аналізуючи показники ефективності використання оборотних засобів (табл. 2.14), можна сказати, що результати досить не однозначні. Рентабельність оборотних коштів на кінець досліджуваного періоду значно збільшилася, що розглядаємо як позитивний момент. Адже чим вищий цей показник, тим менше ресурсів витрачає підприємство для збільшення прибутку.

Навіть враховуючи той факт, що рентабельність більше 0, то можна сказати, що використання оборотних коштів є ефективним. Компанія завдяки своїй діяльності отримує прибуток.

Оборотність активів показник, який демонструє ефективність використання активів компанії. Коефіцієнт є співвідношенням між виручкою і середньорічною сумою активів. Значення показника у ПП «Мар'янівське» у досліджуваній період збільшився у 3 рази, тобто з 0,85 до 2,78. Що говорить про те, що було реалізовано більше продукції (порівнюючи з 2017 роком) за досліджуваній період на кожен гривню використаних активів. Можна зробити висновок, що оборотними активами підприємство забезпечено добре, звісно є фактори, які впливають на ефективність його використання.

Таблиця 2.14

Економічна ефективність використання оборотних засобів у

ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області

Показник	2017р.	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2021р. до 2017р. у %
Вартість оборотного	21013,50	29564,20	35313,10	34997,80	33110,60	157,57

капіталу, тис. грн						
Виручка від реалізації продукції, тис. грн	17794,00	41178,50	19874,20	38836,70	91930,10	516,64
Чистий прибуток, тис. грн	3295,20	16804,50	6471,80	24117,59	58109,02	1763,44
Рентабельність оборотних коштів, %	16,00	57,00	18,00	68,91	175,50	1096,87
Оборотність активів	0,85	1,39	0,56	1,11	2,78	326,64
Тривалість одного обороту	429,41	262,59	651,79	328,92	131,46	30,61

*за даними статистичної звітності ПП «Мар'янівське».

Період одного обороту оборотних активів – показник знизився з 429,41 до 131,46. Така тенденція вказує на досить ефективний фінансовий менеджмент в компанії. Цей показник вказує на ефективність управління оборотними активами підприємства. Значення коефіцієнта демонструє період, протягом якого оборотні активи здійснюють один повний оборот.

Підводячи підсумки можна сказати, що підприємство знаходиться в стані пошуку ефективних шляхів господарювання. Основні показники економічної ефективності не мають від'ємних значень, що може означати прибутковість діяльності. Найменш прибутковим був 2017 рік, найкращі результати діяльності були у 2018, 2020 і 2021 роках. У 2019 році було багато факторів, які негативно вплинули на кінцевий результат, та навіть той факт що показники не вдали до рівня нижче 2017 року уже є позитивним. Цей рік став поштовхом для проведення заходів, які допомогли підняти ефективність на високий рівень.

Традиційно для галузі рослинництва значна частина витрат у структурі собівартості припадає на насіння та добрива. Зокрема, витрати на насіння у ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області на протязі 2017-2021 рр. були в межах 3267,70-1647,00 тис. грн. у структурі собівартості. У ході дослідження виявили, що підприємство повністю реалізує готову продукцію, так як не вигідно орендувати місця для зберігання насіння на сівбу або ж віддавати на зберігання в елеваторі тому кожного року закуповується посівний матеріал.

Варто зазначити що у 2021 році підприємство використало рекордну суму грошей на витрати на збут. Якщо при цьому зробити порівняння з 2017 роком то різниця суттєва. Дана стаття витрат становила 24138 тис. грн., у 2021 році і 1146,30 тис. грн. у 2017 році, що в структурі собівартості складає 52% і 9,85%, відповідно. Це відбулося через те, що підприємство реалізувало продукції більш ніж вдвічі порівнюючи з попередніми роками. Тому для налагодження нових каналів збуту було використано таку велику суму коштів.

Підприємство спеціалізується на вирощуванні зернових і зернобобових культур, яке супроводжується високим рівнем рентабельності – у 2021 р., відповідно.

Показники економічної ефективності ПП «Мар'янівське» за п'ять років суттєво змінювалися. При порівнянні 2017 і 2019 років суттєвих змін не відбулося зміна показників коливається в межах від 1% до 16%. Але якщо порівнювати 2017 і 2021 роки, то зміни суттєві.

Підприємство забезпечене необхідною технікою, 20 одиниць повністю справляються з обсягом запланованих робіт, що означає оптимальне використання такого ресурсу як сільськогосподарська техніка.

Щодо складу основного капіталу, то найбільшу питому вагу у 2021 р. у його структурі займають машини і устаткування – 51,7%. У грошовому еквіваленті їх вартість становить 23633,88 тис. грн. станом на 2021 р., порівняно з 2017 роком показник збільшився на 73,8%. Питома вага інших складових елементів основного капіталу (споруд, транспортних засобів) також змінилася у 2021 порівняно з 2017 роком, частка «інші» зростає на 20,4%, а частка інструментів, приладів і інвентарю

– на 57,3%. Також підприємство по троху збільшувало кількість транспортних засобів, за досліджуваний період показник збільшився на 16,3%, що в грошовому еквіваленті 490,5 тис. грн. Нових будівель і споруд за даний досліджуваний період підприємством не було придбано.

Аналізуючи показники ефективності використання оборотних засобів (табл. 2.14), можна сказати, що результати досить не однозначні. Рентабельність оборотних коштів на кінець досліджуваного періоду значно збільшилася, що розглядаємо як позитивний момент. Адже чим вищий цей показник, тим менше ресурсів витрачає підприємство для збільшення прибутку.

Оборотність активів показник, який демонструє ефективність використання активів компанії. Коефіцієнт є співвідношенням між виручкою і середньорічною сумою активів. Значення показника у ПП «Мар'янівське» у досліджуваний період збільшився у 3 рази, тобто з 0,85 до 2,78. Що говорить про те, що було реалізовано більше продукції (порівнюючи з 2017 роком) за досліджуваний період на кожну гривню використаних активів. Можна зробити висновок, що оборотними активами підприємство забезпечено добре, звісно є фактори, які впливають на ефективність його використання.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 3. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

3.1 Напрями підвищення ефективності використання виробничих ресурсів у взаємозв'язку з результатами господарювання підприємства

Дослідження виробничих ресурсів сільського господарства є предметом обговорення серед науковців. Не менш важливим питанням в умовах сьогодення є питання підвищення економічної ефективності використання виробничих ресурсів. Розрізняють такі напрями підвищення ефективності використання основних виробничих ресурсів:

Екстенсивний – що знаходить своє вираження насамперед у збільшенні часу роботи основних виробничих ресурсів;

Інтенсивний – сутність якого полягає у підвищенні віддачі засобів праці на одиницю часу.

До інтенсивних напрямів підвищення ефективності використання основних виробничих ресурсів можна віднести:

- 1) механізація та автоматизація виробництва;
- 2) технічне переозброєння та модернізація;
- 3) удосконалення технологічних процесів;
- 4) скорочення тривалості операційного циклу виробництва;
- 5) застосування прогресивних форм організації та управління виробництвом;
- 6) підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня промислово-виробничого персоналу.

До екстенсивних напрямів підвищення ефективності використання основних засобів можна віднести наступні:

- 1) скорочення простоїв обладнання внаслідок своєчасного забезпечення сировиною, матеріалами, напівфабрикатами та підвищення якості ремонтів та обслуговування обладнання;

2) збільшення кількості машино-змін роботи обладнання та скорочення кількості устаткування, що не працює,

3) введення додаткового обладнання [47, с. 214-215]. Отже, можна зробити висновок, що головним критерієм ефективного використання основних засобів на підприємстві має стати оптимальне співвідношення між кількістю обладнання, коефіцієнтом його завантаження та обсягом замовлень з боку споживачів продукції.

Існує багато напрямів підвищення ефективності господарської діяльності, однак більш доцільною є розробка заходів щодо покращення результативності господарювання у резерві таких видів економічних ресурсів, як основні засоби, оборотні кошти та трудові ресурси.

Для ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Подільської області, зважаючи на результати його господарювання на протязі 2017-2021 рр. основними шляхами підвищення ефективності використання виробничих ресурсів підприємства може бути:

- поліпшення складу, структури і стану основного капіталу підприємства;
- удосконалення планування, управління й організації праці та виробництва;
- зниження капіталомісткості, підвищення капіталовіддачі та продуктивності праці на підприємстві;
- поліпшення та розвиток систем матеріального та морального стимулювання праці та ін.

Реалізація цих напрямів на практиці сприятиме підвищенню економічної ефективності використання виробничих ресурсів на підприємстві та, як мінімум, досягненню точки беззбитковості.

У сучасному світі продуктивні сили дуже швидко розвиваються, що вимагає залучення все більшої кількості природних ресурсів. Оновлення та розширення ресурсів, сприяє зростанню виробничого потенціалу та підвищенню інтенсивності його використання. На порядку денному все частіше постають питання щодо

вирішення проблем формування виробничого потенціалу як окремого та дуже важливого елемента бізнесу.

У зв'язку з цим виникає проблема пошуку економічного механізму ефективного управління виробничими ресурсами. Аграрний сектор України повинен розвиватись на базі ефективного управління та використання виробничих ресурсів для забезпечення його конкурентоспроможності.

У досліджуваному підприємстві збільшення виробничого потенціалу полягає у підвищенні ефективності виробництва та конкурентоспроможності, економічній стабільності та прибутковості. Для ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області точка беззбитковості у грошовому еквіваленті за 2021 рік становить 11108,34 тис. грн. (табл. 3.1.) Однак, її досягнення можливо лише у випадку ефективного й раціонального управління виробничими ресурсами.

Аналізуючи таблицю 3.1 видно, що точка беззбитковості в натуральному виразі збільшилася у 2021 році порівняно з 2017 роком на 28,6%, тобто для покриття витрат потрібно продати більше продукції. Точка беззбитковості у грошовому еквіваленті збільшилася у 2,7 разів у досліджуваний період, не означає, що необхідно отримувати вищий прибуток від реалізації для забезпечення рентабельності підприємства.

Таблиця 3.1
Динаміка зміни точки беззбитковості на ПП «Мар'янівське»
Гребінківського району Полтавської області

Показник	Рік					2021 рік у % до 2017 року
	2017	2018	2019	2020	2021	
Виручка від реалізації, тис. грн.	17194,0	41178,5	19874,2	38836,7	91930,1	534,66

Витрати виробництва, тис. грн.:	10024,6	24406,0	11003,5	28549,9	21585,8	215,33
Постійні витрати	3448,9	10066,6	3534,7	13964,61	6719,01	194,82
Змінні витрати	6575,7	14339,4	7468,8	17757,18	17264,97	262,56
Точка безбитковості у натуральному вираженні, ц.	8638,14	22284,80	6148,00	16529,34	11108,34	128,60
Точка безбитковості у грошовому вираженні, тис. грн.	5584,73	15444,91	5662,80	22843,20	15351,50	274,88

*за даними статистичної звітності ПП «Мар'янівське».

Вирішення питання ефективного розвитку національного аграрного сектора, створення екологічно безпечного, технологічно досконалого та високопродуктивного виробництва має відбуватись на підґрунті утворення інтеграційних взаємозв'язків між промисловістю, звідки постачаються необхідні засоби й предмети праці в аграрний сектор, та де перетворюється сільськогосподарська сировина на продукт, готовий до споживання та, безпосередньо, аграрним сектором.

Три головні стратегічні напрями управління виробничими ресурсами представлені на рис. 3.1.

Ресурсне оновлення аграрного виробництва являє собою комплекс заходів, що характеризується складною, багаторівневою структурою, наявністю значної кількості зв'язків чинників. Відповідно слід враховувати залежність аграрного виробництва від природніх умов, технологічного розвитку та рівня його технологічного оснащення.

Основні стратегічні напрями управління виробничими ресурсами:

Рис. 3.1. Стратегічні напрями управління виробничими ресурсами [48].

Як зазначалось вище, особливості функціонування аграрного сектора економіки як системи в умовах мінливого зовнішнього середовища викликають необхідність удосконалення механізму управління цієї системою. Як відомо, механізм управління є складовою системи управління, котра забезпечує вплив на певні фактори, містить цілі управління, об'єкти управління та взаємозв'язок між ними, принципи, задачі, функції, методи управління тощо, які розглядалися нами.

Максимально ефективне використання виробничих ресурсів наблизить аграрний сектор до збільшення обсягів виробництва аграрної продукції та поліпшення її якості, що є головною метою його функціонування. Проведені дослідження показали, що за допомогою наявних виробничих ресурсів в аграрному секторі можна забезпечити істотне збільшення обсягів виробництва аграрної продукції.

Системи ефективного управління виробничими ресурсами може формуватися відповідно до наступних напрямків:

- забезпечення раціонального використання земельних, водних та інших природних ресурсів у аграрному секторі, а також основних матеріальних засобів; застосування ресурсоощадних технологій;

ефективного використання робочої сили; забезпечення стабільності формування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів;

– розвиток інноваційних процесів і впровадження їхніх результатів у забезпечення екологізації, інтенсифікації аграрного виробництва та продовольчої безпеки держави [49].

Запровадження біологізації й екологізації у виробництві значно знижує витрати, що здешевлює вартість одиниці аграрної продукції (рис. 3.2).

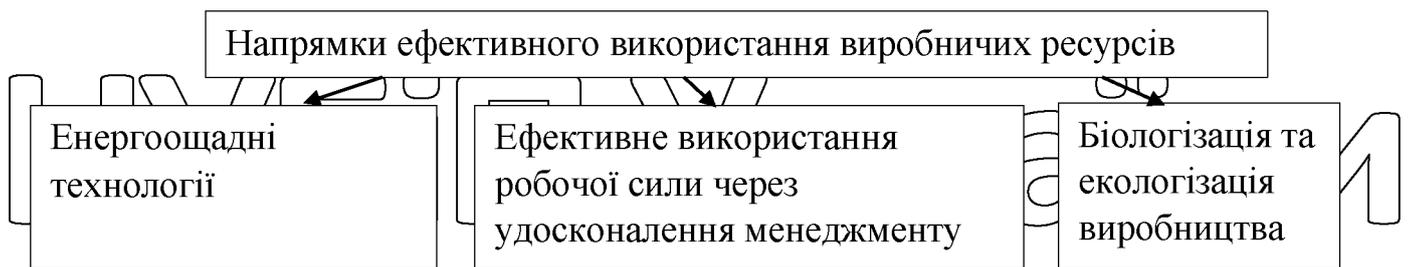

Рис. 3.2. Напрямки ефективного використання виробничих ресурсів [49].

Однією з головних ознак підвищення рівня ефективного використання основного капіталу підприємства є збільшення обсягів виробництва продукції. У свою чергу, обсяги виробництва продукції за наявної та незмінної кількості обладнання залежать: по-перше, від ефективності використання фонду робочого часу впродовж зміни, доби, місяця тощо, тобто від екстенсивності їх використання; по-друге, від повноти використання можливостей обладнання з погляду його часової, добової, місячної виробничих потужностей.

Критерієм ефективного використання основних засобів підприємства має стати оптимальне співвідношення між наявним парком обладнання та ступенем його завантаженості. В іншому випадку підприємство матиме справу з перевитратами, пов'язаними з утриманням недіючих об'єктів, або із зменшенням прибутку внаслідок задоволення потреб споживачів не повною мірою.

Підвищення ефективності використання трудових ресурсів є можливим лише за умови формування якісної системи менеджменту, що в свою чергу передбачає встановлення жорстких вимог до керівників усіх рівнів. Найбільш перспективними напрямками при цьому можуть вважатись – індивідуальний підхід до оцінки

потенціалу окремо взятого працівника та постійне підвищення кваліфікації персоналу. У цілому ж вважаємо, що найбільш прийнятними напрямками підвищення економічної ефективності використання виробничих ресурсів є запровадження ресурсозберігаючих технологій, ефективне використання робочої сили через удосконалення системи менеджменту на підприємстві, екологізація та біологізація виробництва.

3.2 Резерви підвищення використання виробничих ресурсів на основі моделей складових результативності

Для сучасної економіки України аграрний сектор є вкрай важливою ланкою. Забезпечення економічної безпеки країни, зокрема її продовольчої складової, вирішення соціальних проблем можливі тільки при створенні ефективного виробництва у аграрному секторі, котре здатне функціонувати в умовах ринкових відносин.

Проте саме виробництво аграрної продукції є тією галуззю, де існує велика кількість проблем, які потребують негайного вирішення, серед яких: хронічна нестача коштів, кадрові питання, що загострюються соціально-економічними проблемами українського села, необхідність внесення радикальних змін у систему управління та потреба підвищити конкурентоспроможність аграрного сектора. Комплексне вирішення такої кількості задач в умовах обмеженого фінансування потребує дієвих науково обґрунтованих методів та інструментів.

Одним із них є моделювання. Саме це зумовлює актуальність вивчення досвіду моделювання в аграрному секторі з метою пошуку оптимальної моделі та її адаптації до національних особливостей. Аграрний сектор України є ключовим сектором, що забезпечує продовольчу безпеку країни та є основним бюджетоформуючим елементом вітчизняної економіки.

Однак ситуація складається так, що сьогодні все ще не вдалося подолати існуючі негативні явища, що впливають на розвиток та функціонування цього сектора. Розглядаючи аграрний сектор як складну систему, можна стверджувати, що вирішення проблем потребує раціоналізації та реорганізації як самої системи,

так і багатьох її складових: впровадження нових технологій, визначення найбільш ефективних напрямів використання матеріальних, фінансових та трудових ресурсів.

Розглядаючи моделювання в аграрному секторі як один зі шляхів вирішення цих завдань, необхідно брати до уваги специфіку функціонування аграрного сектора, що відповідно зумовлює і специфіку моделей. При побудові будь-якої економіко-математичної моделі необхідно враховувати: характеристики зовнішніх умов, що мають властивість постійно змінюються, певну множину внутрішніх

параметрів, які беруться до уваги і можуть у відповідності до мети моделювання охарактеризувати той чи інший економічний процес, а також параметри або характеристики процесу, які необхідно отримати.

Різні фахівці обирають у якості визначальних різні параметри і пропонують різні підходи до побудови моделей. Так, наприклад, деякі вчені наголошують, що аграрний сектор у процесі функціонування відчуває на собі істотний вплив значної кількості випадкових чинників.

Саме тому, на їх думку, найбільш об'єктивний аналіз аграрного виробництва можливий лише в рамках імовірнісних категорій [50]. Необхідно враховувати, що аграрний сектор є відкритою системою, отже, при його моделюванні необхідно дотримуватися системного підходу, розглядати не тільки окремі складові та їх взаємозв'язки, але й всю систему в цілому. Для системи як цілісного утворення визначається мета та умови її функціонування.

Інші фахівці підходять до моделювання діяльності в аграрному секторі як до моделювання бізнес-процесів в умовах конкурентного середовища, які швидко змінюються під впливом великої кількості як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. А розробку, економічне обґрунтування і реалізацію гнучких, адаптивних до зовнішніх умов систем управління такими процесами пропонують здійснювати із застосуванням новітніх технологій, які використовують методи системного аналізу та інформатизації.

Моделі складових результативності можуть розглядатися як послідовність взаємопов'язаних процесів, що формують структуру господарської діяльності. До них можна віднести наступні:

1. Вивчення ринку аграрної продукції шляхом проведення маркетингових досліджень. Також на цьому етапі може здійснюватися прогнозування можливої ціни продажу аграрної продукції та визначення обсягів реалізації виробленої продукції за прогнозованими цінами або такими, що забезпечують розширене відтворення.

2. Оцінка власних можливостей – на даному етапі з позиції проведених досліджень визначаються потенційні можливості виробництва з використанням наявних ресурсів, з урахуванням залучення у виробництво не використовуваних резервів і впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

3. Розрахунок додаткових ресурсів – аналізуються варіанти збільшення обсягів аграрного виробництва за рахунок залучення додаткових ресурсів, з урахуванням окупності витрат і можливості ведення розширеного виробництва.

4. Організація і управління виробництвом – даний процес передбачає вибір технологій виробництва, управління процесом відтворення і технологічними процесами в аграрному секторі з метою підвищення ефективності використання виробничих ресурсів.

5. Переробка і реалізація – відпрацювання каналів оптово-роздрібною торгівлі та вибір ринків збуту виробленої продукції.

6. Управління доходами і витратами, зокрема: забезпечення самоокупності поточної діяльності; виконання фінансових зобов'язань перед державою та кредиторами; забезпечення самофінансування.

7. Управління ризиками [51]. Управління ризиками в аграрному секторі має бути спрямоване на визначення подій, які можуть впливати на організацію і складається з ряду компонент.

Для цієї галузі спеціалісти виділяють такі елементи: внутрішнє середовище: – постановку мети; – визначення подій, що здійснюють вплив на досягнення мети організації; – оцінку ризиків з урахуванням ймовірності їх

виникнення і впливу; реагування на ризик; – засоби контролю, які дозволяють ефективно і своєчасно реагувати на ризики, що виникають; – інформацію і комунікації; – моніторинг [51].

Розробка концепції щодо результативного управління виробничими ресурсами аграрного сектора, а також окреслення стратегічних напрямів його подальшого розвитку дозволили зробити наступні висновки:

1. Проблема вдосконалення управління виробничими ресурсами з метою покращення результативності їхнього використання є широкою та багатогранною.

Вона охоплює значний комплекс питань теоретичного, методологічного і прикладного характеру, містить різні аспекти як техніко-технологічні, так і економічні, соціальні, екологічні тощо, які потребують вивчення та оцінювання на різних рівнях управління – загальнодержавному, галузевому, регіональному та на рівні підприємств.

2. У сучасних умовах питання управління виробничими ресурсами в аграрному виробництві набувають нового змісту та вимагають переосмислення підходів до формування стратегії розвитку аграрного сектора економіки. [52]

Залежно від характеру заходів, які розробляються на підприємстві відповідно до конкретних умов виробництва, основні шляхи (напрямки) економії матеріальних ресурсів поділяють на виробничо-технічні й організаційно-економічні.

До виробничо-технічних напрямків відносять заходи, пов'язані з якісною підготовкою сировини до її виробничого споживання; удосконалення конструкції машин, устаткування і виробів; застосування більш економних видів сировини, палива; комплексне перероблення сировини; застосування маловідходної та безвідходної технології.

Головним напрямком економії матеріальних ресурсів на підприємстві є: збільшення виходу кінцевої продукції з однієї і тієї самої кількості сировини.

Важливим напрямком економії матеріальних ресурсів є скорочення втрат у виробничому процесі. Для цього потрібно забезпечити необхідні умови зберігання, перевезення як матеріальних ресурсів, так і готової продукції; раціонально

готувати паливо, сировину, матеріали для подальшого оброблення в процесі виробництва, застосовувати ефективну, дійову систему економічного стимулювання працівників.

Управління персоналом є особливо важливим у сучасних умовах глобальної конкуренції і стрімкого науково-технічного прогресу, коли продукти, технології, операційні методи і навіть організаційні структури втрачають актуальність з нечуваною швидкістю, а знання та навички співробітників підприємства стають головним джерелом його тривалого розвитку.

З точки зору організаційного аспекту діяльності підприємства під управлінням персоналом слід розуміти комплекс взаємопов'язаних економічних, організаційних та соціально-психологічних методів, що забезпечують ефективність трудової діяльності та надають конкурентоспроможності підприємству. [53]

Для досліджуваного підприємства, виходячи з проведеного дослідження, на сьогоднішній день прийнятною може бути модель оптимізації використання виробничих ресурсів, яка має наступний вигляд (рис. 3.3).

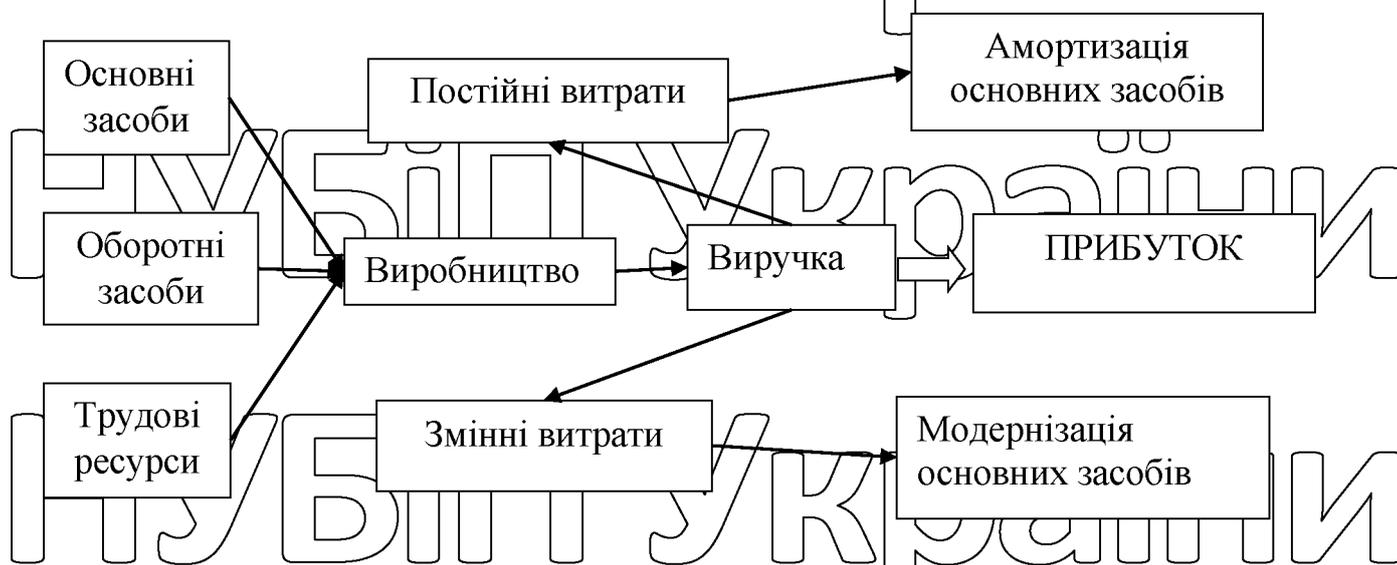

Рис. 3.3. Модель оптимізації використання виробничих ресурсів для ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області.

Як демонструє рис. 3.3. усі основні засоби беруть активну участь в процесі виробництва і значна частина доходу (виручки) йде на оновлення основних засобів. У ході дослідження діяльності ПП «Мар'янівське» Гребінківського району

Полтавської області виявили, що підприємство витрачає на оновлення основних засобів в окремі роки до 30 % прибутку. Ефективність використання основних виробничих засобів базується на стратегії машино-технічного забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції та поетапному технічному переозброєнні і підвищенні конкурентоздатності продукції. В сучасних умовах необхідне використання системного підходу, який здійснюється на основі стратегічного контролінгу. Використання системного підходу в аналізі дозволяє знайти резерви ефективного використання основних засобів, встановити внутрішні системні зв'язки економіки і її елементів, виявити причини неефективного функціонування аграрних підприємств.

Разом із вище наведеними заходами, сприятиме підвищенню ефективності управління ресурсним потенціалом аграрних підприємств, ефективна система обліку та контролю наявних ресурсів, їх використання і т. д., що забезпечить здійснення своєчасної оцінки перспективних можливостей розвитку підприємства загалом на основі використання внутрішніх ресурсів, їх залучення із зовнішнього середовища, тощо. Наявність ефективної системи обліку та контролю також забезпечить своєчасне виявлення відхилень та їх ліквідування, що у сукупності сприятиме ефективному функціонуванню управлінської системи ресурсним потенціалом аграрних підприємств та збільшенню їх прибутку.

Відповідно, забезпечити ефективне управління, раціональне використання та відтворення ресурсів аграрних підприємств є можливим за гармонійної взаємодії наступних умов:

- економіко-соціальна доцільність співвідношення наявних на підприємстві видів ресурсів;
- застосування у процесі виробництва сільськогосподарської продукції прогресивних, екологічно безпечних та високопродуктивних технологій;
- забезпечення процесів збільшення (розширення, примноження), відтворення та оновлення ресурсного потенціалу [50].

Організація заходів, спрямованих на підвищення рівня ефективності управління ресурсним потенціалом, а також раціоналізації їх використання

насамперед потребує проведення змін безпосередньої структури та складу ресурсів, тобто максимальної оптимізації їх якісного складу. Основним завданням щодо забезпечення підвищення показників ефективності управління ресурсним потенціалом в першу чергу є удосконалення процесів використання та управління наявною на підприємстві сукупністю ресурсів у контексті максимального збереження їх цілісності та взаємозв'язку. Загалом ресурси підприємства характеризуються сукупністю кількісних та якісних характеристик, а також спектром виконання комплексу функцій.

Таким чином, забезпечити ефективне управління, раціональне використання та відтворення ресурсів аграрних підприємств є можливим за гармонійної взаємодії наступних умов: економіко-соціальна доцільність співвідношення наявних на підприємстві видів ресурсів; застосування у процесі виробництва сільськогосподарської продукції прогресивних, екологічно безпечних та високопродуктивних технологій; забезпечення процесів збільшення (розширення, примноження), відтворення та оновлення ресурсного потенціалу. До того ж комплексне вирішення проблеми підвищення ефективності використання виробничих ресурсів потребує моделювання оптимізації використання основних засобів. У зв'язку з цим для ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області запропоновано модель оптимізації використання виробничих ресурсів.

3.3 Прогнозування показників ефективності використання виробничих ресурсів

Планування є однією з найбільш важливих функцій управління підприємством. Воно забезпечує не лише цілеспрямовану і взаємоузгоджену діяльність усіх підрозділів підприємства, а й дозволяє максимально ефективно використовувати усі наявні ресурси підприємства, комплексно та швидко вирішувати усі різноманітні завдання управлінської діяльності.

Для даного досліджуваного підприємства можна запропонувати систему покращення родючості ґрунтів. Так як стабільно підприємство брендує достатньо

великі земельні ділянки, а також кожного року стабільно розширює свої земельні володіння. Тому, на мою думку, для покращення родючості та збільшення урожайності необхідно застосувати таку систему:

1. Після збору урожаю наприкінці літа або на початку осені посадити швидкорослі рослини-сидерати: гірчицю, люпин, амарат, конюшину, вику, буркун.
2. Застосування сівозмін, адже це необхідно для отримання більш високих урожаїв. Оскільки при обробітку культури на одному і тому ж полі (ділянці) виснажується ґрунт, зростає ризик розвитку хвороб і шкідників.
3. Правильна обробка ґрунту.
4. Внесення органічних і мінеральних добрив за потребою культури.
5. Вапнування, це забезпечить надходження у ґрунти іонів кальцію і магнію, які є одним з основних елементів живлення рослин.
6. Боротьба з надлишковим зволоженням ґрунтів (дренаж). [39]

Пропоную розглянути таб. 3.2, де показаний прогноз на 2022-2024 рр. Де представлені прогнозована кількість сільськогосподарських угідь та необхідна потреба у працівниках.

Таблиця 3.2

Розрахунок потреби в працівниках для галузі рослинництва для ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області

Показник	Роки		
	2022р.	2023р.	2024р.
С-г. угіддя, га	885	900	915
Запропонована площа посіву, для таких с.-г. культур:			
Кукурудза на зерно	442,5	468	366
Озима пшениця	265,5	342	366
Соняшник	177	90	83
Потреба в люд.-год. для:			

Кукурудза на зерно	8850	9360	7320
Озима пшениця	3982,5	5130	5490
Соняшник	2655	1350	2745
Разом люд.-год.	15487,5	15840	15555
Потреба у працівниках	10	11	10

Джерело: розраховано за даними підприємства

Підприємство постійно розширює площу орендованих земель. І в планах продовжувати цю тенденцію. Також на мою думку, слід вирощувати не тільки кукурудзу, а також озиму пшеницю та соняшник.

Перевагою вирощування озимої пшениці є можливість обробляти її в регіонах з різними погодно-кліматичними умовами, а також більш висока, ніж у ярої, врожайність. За оцінками фахівців біологічний потенціал озимих сортів на 15-25% вище, ніж у відповідних ярих. До того ж ярові сорти розвиваються повільніше і легше уражуються бур'янами. Тому найчастіше в нашій країні культивують озимі сорти.

Пшениця вирощується по всьому світу і за обсягом посівних площ займає друге місце після кукурудзи. Вона служить основним джерелом рослинного білка в раціоні людини і вважається стратегічним продовольчим продуктом у багатьох країнах. За харчовою цінністю пшениця перевершує інші популярні культури: рис і кукурудзу. Крім білка в ній містяться жири і крохмаль, вітаміни групи B, PP, E, а також каротин і ергостерин — попередники вітамінів A і D.

Соняшник також має ряд переваг, адже ця культура затребувана як на внутрішньому ринку, так і поза його межами. Вона дає змогу отримати додаткову вартість на переробці. Враховуючи збільшення споживання харчових продуктів, ціна на готову продукцію знаходиться на гарантовано високому рівні. І для його обробки можна використати технологію Strip-till адже:

- економія енергії, оскільки обробляється не все поле, а тільки частина ґрунту – смуги;

- зменшення ерозії ґрунту та підвищення родючості, оскільки значна частина ґрунту залишається покритою рослинними рештками впродовж року і завдяки їх розкладанню підтримується більш високий рівень органічних речовин;

- в атмосферу виділяється менше парникових газів;

- навесні сонце швидше прогріває оброблені смуги ґрунту, що сприяє дружному проростанню насіння і появі сходів;

- збереження вологості ґрунту, оскільки значна частина поверхні покрита рослинними рештками. Стерня також сприяє накопиченню вологи в зимовий період за рахунок снігозатримання;

- отримання хорошої, як і при традиційному обробітку ґрунту, врожайності соняшнику при одночасному зменшенні витрат (або навіть більшої, ніж при інших системах обробітку ґрунту під соняшник);

- істотне зниження витрат завдяки скороченню деяких прийомів обробітку ґрунту, зменшення витрат на машини та їх амортизацію, можливість використання тракторів меншої потужності, ніж потрібно для оранки;

- сумарний додатковий прибуток від впровадження Strip-till у середньому може становити від 15 до 25%. [40]

Щоб ефективно виконати даний прогноз, необхідно найняти 10-11 працівників.

Таблиця 3.3

Розрахунок потреб і ціни на насіння для для ПП «Мар'янівське»

Гребінківського району Полтавської області

Показник	2022р.			2023р.			2024р.		
	Кукурудза на зерно	Озима пшениця	Соняшник	Кукурудза на зерно	Озима пшениця	Соняшник	Кукурудза на зерно	Озима пшениця	Соняшник
Площа посіву, га	442,5	265,5	177	468	342	90	366	366	183
Потреба ц на 1 га	0,23	0,9	0,55	0,23	0,9	0,55	0,23	0,9	0,55

Потреба у всьому	1017,75	2389,5	973,5	1076,4	3078,0	495,0	841,8	3294,0	1006,5
Наявні, кг	203,55	477,9	194,7	215,28	615,60	99,0	168,36	658,8	201,3
Купівля, кг	814,2	1911,6	778,8	861,12	2462,4	396,0	673,44	2635,2	805,2
Ціна, за ц	450	590	1400	510	630	1500	670	700	1700
Вартість всього, тис. грн.	366,4	1127,8	1090,3	439,2	1551,3	594,0	451,2	1844,6	1368,8
Витрати всього, тис. грн.		2584,6			2584,5			3664,7	

Джерело: розраховано за даними підприємства

Щоб раціонально і максимально ефективно використати наявні орендовані землі для вирощення кукурудзи, озимої пшениці та соняшнику, пропонуємо розглянути таб. 3.3. Де показано скільки для якої культури виділити площі посіву. При цьому витрати на посівний матеріал також враховано. Підприємство витрачало у досліджуваній період суми приблизно такі ж, але на вирощення тільки кукурудзи. Тому для розширення потенціалу і для страхування від ризиків, було запропоновано вирощення додаткових культур

Таблиця 3.4

Структура грошових надходжень від реалізації продукції

у ПП «Мар'янівське» Гребінківського району Полтавської області

Показники	Роки		
	2022р.	2023р.	2024р.
Зібрано після доробки, ц			
Кукурудза на зерно	70336,2	74389,4	58176,4
Озима пшениця	20815,2	26812,8	28694,4
Соняшник	21406,4	10884,6	22132,1

Реалізовано на суму, тис. грн			
Кукурудза на зерно	35871,4	49840,9	38978,2
Озима пшениця	13113,6	18769,0	20373,0
Соняшник	32109,6	18503,8	38731,0
Собівартість, тис. тис. грн. за ц			
Кукурудза на зерно	10966,0	13569,6	11153,3
Озима пшениця	6346,1	8476,2	9533,6
Соняшник	6713,0	3535,8	556,2
Рентабельність, %			
Кукурудза на зерно	167,49	196,54	159,92
Озима пшениця	57,30	67,05	70,58
Соняшник	378,32	423,33	412,57

Джерело: розраховано за даними підприємства

За даними таблиці 3.4 Вирощення нових для підприємства культур є вигідним. Рентабельність вирощення такої культури як соняшника сягає в межах 378-412%, озима пшениця, порівняно з соняшником має гірші результати, але також на погані. Рентабельність вирощення пшениці у 2024 році сягає 70%.

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів проведеного дослідження дозволило сформулювати ряд висновків теоретико-методичного характеру та запропонувати науково-практичні рекомендації.

Аналіз виробничих ресурсів в ПП «Мар'янівське» Гребінківського району, Полтавської області і ефективності їх використання засвідчив, що:

1) протягом 2017-201 рр. площа сільськогосподарських угідь зросла на 30,6%, що свідчить про розширення масштабів виробництва.

2) Протягом 2017-2021 рр. зросла у 5 разів вартість валової продукції в досліджуваному підприємстві. Збільшилася також вартість основного капіталу на 57%. Рівень капіталомісткості продукції знизилася на 70%, а капіталовіддача збільшилася у 3 рази. Таким чином, капіталовіддача суттєво збільшилася, а капіталомісткість знизилася. Що може свідчити про більш ефективну систему управління основним капіталом.

3) Середньорічна чисельність працівників у ПП «Мар'янівське» у середньому становила 10 осіб, які стовідсотково були зайняті в галузі рослинництва. Коефіцієнт використання трудових ресурсів у середньому в період 2017-2021 рр. становив 7,2 на кінець досліджуваного періоду зріс на 25%, що є позитивною тенденцією.

4) Структура грошових надходжень ПП «Мар'янівське» свідчить, що підприємство займається вирощенням продукції рослинництва, зокрема на кінець досліджуваного періоду ПП «Мар'янівське» спеціалізувалося на виробництві зернових, у першу чергу – кукурудзи на зерно. Це є свідченням того, що досліджуване підприємство в курсі світових трендів на агропродовольчих ринків – у світі постійно зростає попит на кукурудзу, що можна пояснити постійним попитом на зерно цієї культури та наявністю налагоджених каналів його реалізації.

5) У 2019 році підприємство реалізувало зернових на суму 91 млн. грн, що у 7 разів більше, ніж у 2017 році, а ось від вирощення олійних культур з 2019 року підприємство відмовилося.

6) І традиційно для галузі рослинництва значна частина витрат у структурі собівартості припадає на насіння та добрива. Зокрема, витрати на насіння у 2021 рр. зменшилися на 30%, порівняно з 2017 роком. У ході дослідження виявили, що підприємство повністю реалізує готову продукцію, так як не вигідно орендувати місця для зберігання насіння на сівбу або ж віддавати на зберігання в елеватор і тому кожного року закупається посівний матеріал.

7) Варто зазначити що у 2021 році підприємство використало рекордну суму грошей на витрати на збут. Якщо при цьому зробити порівняння з 2017 роком то різниця суттєва. Дана стаття витрат становила 24138 тис. грн., у 2021 році і 1146,30 тис. грн. у 2017 році, що в структурі собівартості складає 52% і 9,85%, відповідно. Це відбулося через те, що підприємство реалізувало продукції більш ніж вдвічі порівнюючи з попередніми роками. Тому для налагодження нових каналів збуту було використано таку велику суму коштів

8) Рівень рентабельності підприємства на кінець досліджуваного періоду був високим – 101%, що свідчить про високу ефективність використання наявних виробничих ресурсів і високий рівень ефективності господарської діяльності. Загалом підприємство забезпечене всіма виробничими ресурсами добре. Після проведеного аналізу можна сказати, що підприємство використовує всі наявні ресурси досить ефективно.

9) З кожним роком показники ефективності використання виробничих ресурсів та доходи підприємства зростають. Керівництво підприємства аналізує помилки минулих років, використовує досвід конкурентів та зарубіжні поради для знаходження напрямів підвищення ефективності.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Гнатенко І. А. Феномен інноваційного підприємництва в національній економіці. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2019. Випуск 23. Ч. 1. С. 61–64.

2. Гнатенко І. А. Фундаментальні умови державного регулювання та підтримки інноваційного підприємництва. Проблеми системного підходу в економіці: Збірник наукових праць. 2019. Випуск 4 (72). Ч. 1. С. 37–43.

3. Перебийніс В. І., Федірець О. В. Енергетичний фактор забезпечення конкурентоспроможності продукції: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2012. 190 с.

4. Hnatenko I., Petryk O., Semenov A., Samilenko A., Rubezhanska V., Patsarniuk O. Conceptual model for assessing the investment attractiveness of innovative projects of industrial enterprises. Accounting. 2020. № 6 (7). P. 1345–1350.

5. Fedirets O. V., Kalinichenko O. V. Formation of agricultural enterprise energy saving mechanism. Modern Economics, № 9. 2018. С. 153–159.

6. Gryshko V., Zos-Kior M., Zerniuk O. Integrating the BSC and KPI systems for improving the efficiency of logistic strategy implementation in construction companies. International Journal of Engineering & Technology. Vol 7, № 3.2 (2018). Special Issue 2. P. 131–134.

7. Lopushinska O. Conceptual foundations of resource conservation under modern conditions. Theory and practice of social, economic and technological changes: collective monograph / in edition I. Markina. Nemoros, Prague, 2018. P. 66–73.

8. Modeling of foreign direct investment impact on economic growth in a free market / I. Hnatenko, O. Samborskyi, O. Isai, O. Parkhomenko, V. Rubezhanska, O. Yershova. Accounting. 2020. № 6 (5). P. 705–712.

9. Markina I., Fedirets O., Sazonova T., Kovalenko M., Ostashova V. Formation of Energy Efficient Strategy of Enterprise Management. Journal of Entrepreneurship Education. 2018. Volume 21, Special Issue 2. ULR: <https://www.abacademics.org/journals/journal-of-entrepreneurship-education-press.html>.

10. Paschenko P., Tyshchenko V., Ovcharenko I., Economic security management of educational institutions based on energy efficiency. Security of the XXI century: national and geopolitical aspects. Issue 2: collective monograph / in edition I. Markina. Prague. Nemoros s.r.o. 2020. Czech Republic. P. 281–287.

11. Samoilyk I., Zos–Kior M., Illin V., Illina O. The globalization trends of the agrarian sector development. Advances in Economics, Business and Management Research, volume 9/ Proceedings of the 6th ISSN 2707-5036 Вісник ЧНУ ім. Б. Хмельницького. Серія «Економічні науки». 2021. № 2

12. Zos–Kior M., Paschenko P. Development of budgetary organizations in the sphere of management energy technology. Management of the 21st century, globalization challenges. Issue 3: collective monograph / in edition I.

13. Мазур А.Г., Салтан М.П. Розвиток соціально-економічного потенціалу: регіональний аспект. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2012. 292 с

14. Мельник О.В. Виробничі ресурси аграрного спрямування: порівняльна характеристика дієвості на мікро- та макrorівнях на основі складових результативності. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. ВНАУ: Вінниця. 2017. № 7. С. 65-71.

14. Нагорний В. В. **До питання ефективного використання земельних ресурсів як складової виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств/** В.В. Нагорний // *Наук. вісн. НУБіП України.* – 2012. – Вип. 177(1). – С. 139-145 (0,38 друк. арк.).

15. Нагорний В. В. **Ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств: стан і тенденції розвитку /** В. В. Нагорний // *Економічний аналіз /* Наук. ред. С. І. Шкарбан. – Т., 2012. – Вип. 11 (1). – С. 191-195 (0,38 друк. арк.).

16. Нагорний В. В. **Виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств та інвестування його розвитку /** О. Ю. Єрмаков, В. В. Нагорний, С. О. Єрмаков // *Економіст.* – 2013. – № 8. – С. 27-30 (0,65 друк. арк., особисто автору належить – 0,29 друк. арк. Автором здійснено аналіз розвитку виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств; наукометрична база RePee).

17. Нагорний В. В. До проблеми оптимізації виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств / О. Ю. Єрмаков, В. В. Нагорний // *Агроекономіка*. – 2013. – № 16. – С. 3-8 (0,65 друк. арк., особисто автору належить – 0,42 друк. арк.).

Автором досліджено особливості оптимізації виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств).

18. Нагорний В. В. Методологічні засади підвищення економічної безпеки виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств / О. Єрмаков, В. Нагорний, Я. Любанський // *Бухгалтерія в сільському господарстві* :

Всеукраїнський щомісячний науково-практичний журнал. – 2014. – № 12. – С. 28-

35.

19. Нагорний В. В. «До проблеми підвищення економічної безпеки виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств» / О. Ю. Єрмаков, В. В. Нагорний.

С. О. Єрмаков // *Economic and food security of Ukraine*, науково-практичний журнал. – 2014. – № 1(2).

20. Нагорний В. В. До питання ефективного використання трудових ресурсів як складової виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств / В. В. Нагорний // *Економічний вісник університету*. – 2016. – № 29/2. С. 256-261.

21. Oleksandr Ermakov, Vitalii Nahorni (2016), The process of forming economically sustainable farm productive capacity / *International Collection of scientific proceedings «European Cooperation»*. vol. 4, № 11 (2016) pp. 9-18

22. Нагорний В. В. Організаційно-економічні особливості формування економічно стійкого виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств / В. В.

Нагорний // *Стан та проблеми функціонування підприємницьких структур в умовах перманентної економіки* (Коллективна монографія Уманського національного університету садівництва) // «Сочинський М.М». – 2016.

23. O. U. Ermakov, O. V. Velichko, L. V. Bohach, V.V. Nahorni (2018) To question of estimation of production potential of agricultural enterprises / *Збірник наукових праць*

«Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики» Том 3, № 26. Р. 162-168. (Web of Science) <http://fkd.org.ua/article/view/144373>

DOI:10.18371/feaptp.v3i26.144373

Режим

доступу:

https://apps.webofknowledge.com/full_record.do?product=WOS&search_mode=GeneralSearch&qid=2&SID=ElmCzMraAKxU1a46JIR&page=1&doc=9

24. L. Bohach, V. Heraimovych, I. Humeniuk, V. Nahorni, N. Gererasymenko "Formation of Optimal Field Crop Structure on Leased Lands of Agricultural Enterprises.

Journal of Advanced Research in Law and Economics, [SJL] v. 10, n. 6, p. 1868-1876.

sep. 2019. ISSN 2068-596X. Available at

<<https://journals.aserspublishing.eu/jarle/article/view/4976>>. Date accessed: 24 June

2020.

Режим

доступу:

<https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85087465819&origin=AuthorNamesList&isGid=70e7326512a4f06232e49e7330afe220>

(Scopus)

25. Nahorni V., Kostiuk T.O. Pernykoza D.V. On the issue of human capital development in the national economy of Ukraine. Науковий журнал Біоекономіка та аграрний бізнес, Том 10 №3, 2020 (doi: 10.31548/bioeconomy.2020.02.086)

26. Єрмаков О.Ю. Формування економічно стійкого виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств: моногр. / О.Ю. Єрмаков, В.В. Нагорний. – К.:

Вид. ЦП «Компринт», 2015. – 294с.

27. Єрмаков О.Ю. Економічний потенціал сільськогосподарських підприємств: теорія і практика: моногр. / О.Ю. Єрмаков, О.В. Величко, Л.В. Богач, В.В. Нагорний – К.: Вид. ЦП «Компринт», 2017. – 488с.

28. Єрмаков О.Ю. Інноваційне забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні: моногр. / О.Ю. Єрмаков, Є.Ю. Гнатенко, В.В. Нагорний. –

К.: Вид. ФОП «Ямчинський», 2019. – 182 с.

29. Єрмаков О.Ю. Ресурсно-технічний потенціал інноваційно орієнтованих сільськогосподарських підприємств: моногр. / О.Ю. Єрмаков, А.В.Чупряк Л.В.

Сокур, В.В. Нагорний. – К.: Вид. ФОП «Ямчинський», 2020. – 190 с.

30. Брюновецька Н.Ю., Іваненко Л.В. Оцінювання людського капіталу та доданої вартості підприємств: теорія та практика: монографія НАН України, Ін-т

економіки пром-сті Київ, 2020. 184 с. ISBN 978-966-02-9353-3 (електронне видання)

31. Хандій О.О. Соціальні ресурси розвитку економіки: важелі державного регулювання: монографія; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2019. 436 с.

32. Брюховецька Н.Ю., Чорна О.А. Управління розвитком людського капіталу підприємств: інституціональний аспект (2018 р.)

33. Хоменко А.Ю., Сєнухова М.С. Основні елементи ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства та ефективність їх використання. Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в умовах інтеграційних процесів. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 90-річчю економічної освіти в ХНАУ (м. В.В. Докучаєва (3-4 жовтня 2019 р.)). Ч.1. Харків: ХНАУ, 2019. С.11-13.

34. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю. С. Шупенка, В. Я. Месель-Веселька. К.: ІНЦ «ІАЕ», 2012. 182 с.

35. Плотницька С.І. Ресурсний потенціал підприємства як фактор побудови ефективної стратегії конкурентоспроможності. Режим доступу:

<http://www.economy.nayba.com.ua/?on=1&z=4478>

36. Мірзоева Т.В., Собчук І.А. Розвиток рослинництва у Вінницькій області (на прикладі виробничої діяльності ТОВ «Поділля Агроінвест»). Молодий вчений. 2016. № 6. С. 65-69.

37. Режим доступу: <https://www.farmprogress.com/corn/10-keys-high-corn-yields>

38. Режим доступу: <https://www.farmprogress.com/farm-life/week-agribusiness-november-5-2022>

39. Тетяна Григора, кандидат сільськогосподарських наук, стаття у електронному журналі УкрХімАналіз Режим доступу: <https://himanaliz.ua/uk/yak-polipshiti-rodnykist-gruntu>

40. Вирощування соняшнику за технологією Strip-till, 13.01.2022, Олександр Орлов, канд. с.-г. наук, Опубліковано в журналі "Агроніом", 2021. Режим доступу: <https://www.agronom.com.ua/vyroshtuvannya-sonyashnyku-z-dobrotocivnyu-strip>

41. Мельник О.В. Аграрний сектор економіки України: особливості, державна підтримка. Менеджмент, фінанси та аудит: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку. матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (9-10 червня 2017 р.). Одеса, 2017. С.42-46.

42. Мельник О.В. Удосконалення методів оцінювання виробничих ресурсів в аграрному секторі економіки України. Фінансово-економічні та соціальні фактори розвитку міжнародних економічних відносин: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (16-17 червня 2017 р.). Дніпро, 2017. С. 64-67

45. Кларк Д. Б. Распределение богатства. [Електронний ресурс]. URL: <http://eklit.narod.ru/klrksod.htm>

46. Маршалл А. Принципы экономической науки. М.: Издательская группа "Прогресс", 1993. 326 с.

47. Череп А.В. Ефективність використання основних фондів підприємства. Держава та регіони. Сер. «Економіка та підприємництво». 2009. № 6. С. 212-215.

48. Рогач С. М. Екологічні та ґрунтозахисні проблеми землекористування в Україні. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2016. Вип. 244. С. 341-353. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_econ_2016_244_39

49. Капітанець Ю.О. Ефективність використання ресурсів аграрного виробництва. Сталій розвиток економіки: всеукраїнський науково-виробничий журнал. URL: http://www.gov.ua/portal/sos_gum/sre/2011_7/59.pdf

50. Коваль О.М. Оптимізація ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств України. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/cgem_biol/nvnau/2010_154_1/10kom.pdf

51. Ліссітса А. Теоретичні основи аналізу продуктивності та ефективності сільськогосподарських підприємств. Дискусійні матеріали № 1. К. Українська аграрна конфедерація, 2017. 30 с.

52. Ціхановська В. М. Оцінка стану та основні напрями розвитку вітчизняного агропродовольчого ринку в умовах глобалізації. Ефективна економіка. 2016. №3.
URL: <http://www.m.nauka.com.ua>.

53. Мішеніна Н. В., Мішеніна Г.А., Ярова І.Є. Економічний аналіз: навч. посіб. Суми: Сум. держ. ун-т, 2014. 305 с.

54. Маршалюк М.С. Потенціал аграрного підприємства: наукові підходи до трактування. [Електронний ресурс]. URL: http://www.nbuu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnaui/2010_154_1/10mms.pdf

55. Юринець З. Організація діяльності кластерів у напрямі вдосконалення управління виробничими ресурсами. Економіка та суспільство. 2017. №11. С.313-320.

56. Данкевич Є., Данкевич Е. Переваги і ризики надконцентрації агропромислового виробництва та земельних ресурсів: економічний, екологічний та соціальний аспект. Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal. 2016. Vol 2, №3, P. 60-74. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.ags-journal.com.

57. Мельник О.В. Сучасні аспекти стратегічного управління в аграрному секторі економіки України. Бізнес Інформ. 2017. № 6. С. 111-116.

58. Мельник О.В. Управління виробничими затратами на основі удосконалення забезпечення сільськогосподарського підприємства виробничими ресурсами. Научний взгляд в будущее. Одесса: КУПРИЕНКО С.В. 2017. № 5. Т. 4. С. 71-75.

59. Мельник О.В. Податковий аналіз як інструмент податкового менеджменту сільськогосподарського підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. № 14. С. 207-210.

60. Буреннікова Н.В., Ярмоленко В. О., Мельник О.В. Виробничі ресурси видів економічної діяльності України: порівняльна характеристика дієвості на базі складових результативності. Научний взгляд в будущее. Выпуск 6. Том 4. Одесса: Купrienko С.В. 2017. С. 4-13.